

ARGIA

Urtarrillak 30 - XLVI garren urtea 962 zenbakia 90 pezta

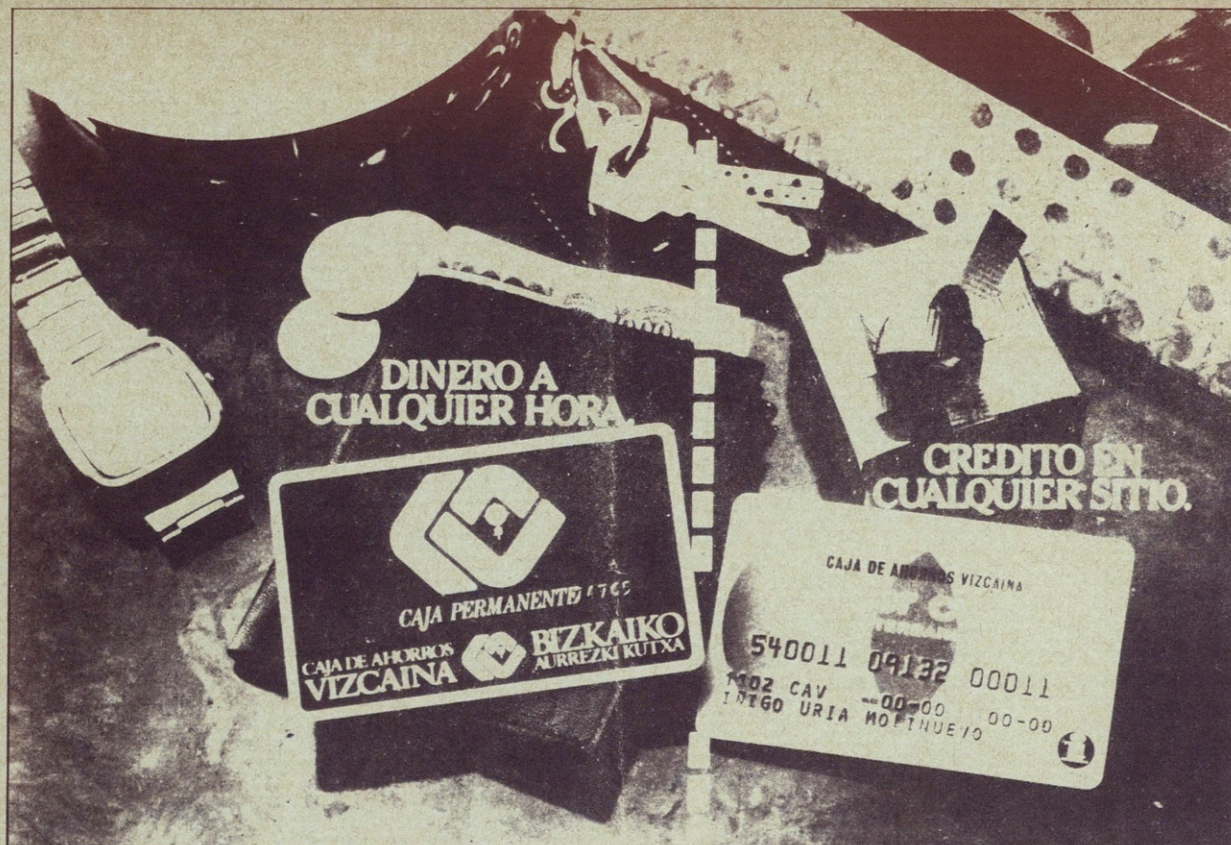


antton ezeizarekin bere bigarren
herbestean

felix likiniano: lurak emandako gizona

● Juan San Martin

AURTEN XANPUN
HURRENGOAN
GARMENDIA



DIRUA ORDU GUZTIETAN

Ordu guztietan Kutxaren zerbitzuak zure mesedetan daude.

Hemen duzu gure Txatel Berdea. Txartel Berdearekin eragiketa guztiak, diru ateratzea, diru sartzea, etab. edozein ordutan egin dezakezu, gauean edo egunean, lanegunetan edo eta jaiegunetan. Txartel Berdeak ez du ezagutzen jairik.

Erlojua begiratu barik, behar dituzun soluziobideak zeure eskuetan daude:

- Edozein unetan dirua ateratzen.
- Dirua sartzen.
- Zure saldoa berehala ezagutzen.
- Taloi txekoak eskatzen.

KREDITUA EDOZEIN TOKITAN

Bidai ajentzietan, hoteletan, jate-txetan, dendetan, erostetxe handietan.

Bizkaian 2.000 toki baino gehiagotan.

Munduan zehar 2.600.000 tokitan.

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartela erakutsirik **NO NAHI**, txakur txiki bat ere gabe, erosiko duzu.

Horrela, ez duzu gainean dirurik eraman behar ez eta konturik atera behar.

Gauzez gozatzeko ez duzu itxaron behar. Pagatzeko itxaron behar duzu, gure kreditu osoa duzu eta.

ETA 5.000.000 TAKO SEGURU DOHAIN BAT

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartelarekin harantz honantz ibiltzea ez da bakarrik eroso. Segurua baita.

Abioiez, trenez edo eta itsasuntziz egindako bidaiak txartelaz abonatzen badituzu, zuek eta zeure etxekoek

istripuen kontrako aseguru bat duzue. 5.000.000 pztako aseguru hain zuzen. Dena debalde.

Horregaitik ere Bizkaiko Kutxaren Master Charge-a eduki eta erabili behar duzu.

Seguru gaude.

**CAJA DE AHORROS
VIZCAINA**



**BIZKAIKO
AURREZKI KUTXA**



Hegoaldean bizi garenok ia ezezagun izango duzuen pertsonai bat dakargu aste honetan: **FELIX LIKINIANO**. Nor zen? Apartekorik ezer bazuenetz? Gure etxeko anarkista zaharra gertutik ezagutu zutenekin mintzatu gara, bere argazki eta idazkirik ezean, nola ezagutu zuten adierazi diezaguten.



Gure mundu hau kaos ekonomiko batean murgildurik dabilela jakina da. Baina hondamendira ote goaz? **Iñaki ZUBIONDO**k prestatu digu erreportai bat, mundu osoa harrapatzen duten finantza harremanak aztertutik nahian. Izugarritzko krisi batera goazela alegia.



1. Non Zer
2. Aste Giroa
4. **Felix Likiniano**: «Lotsa izan dugunok etxera itzuli gara»
9. Nazioartekoa: **Gales**
10. Herriko Plaza: **Alan King**
12. Sikulusaltsa: **M. Aizpurua**
15. Munduko ekonomia zurrunbiloan sartua
18. Irakurleak mintzo
19. **Antton Ezeizarekin** elkarrizketa
24. Berriz ere **Toki-Eder** ikastola
26. Luma zorrotzuz: **Juan San Martin**
27. Literatura: **Ipar Afrikako** pika-reska
30. Bertsolaritza: **Xanpuni** omenaldia
32. Musika: **Kemen** taldearen «Urrakoa»
34. Zinema: **Sevillako** Zinemaldia (II)
36. Antzerkia: Donostiako «**Krise-llu**» taldearekin elkarrizketa
38. Jo... adarra
39. Bertsoak
40. Azkena



Onena zein den erabakitzea lan nekeza dugu eazpirik gabe, baina ibiliena behintzat Antton Ezeiza duzue. Zinemaz ari gara ulertuko zenuen bezala. Haren herbestean —ez atzerirratzean, kontuz!— izan gara bera- rekin eta alajainkoa izugarri gauza interesgarriak esan dizkigula.



ARGIAko orrialdeetan aspaldi egin genion elkarrizketa luze bat, eta gure orduko omenaldi partzialari Euskal Herri osoarena gehitu zaio oraingoan, hilak 23an jaso bait zuen Xanpun bertsolariak aspalditik irabazita zeukan omenaldia, herri osoaren partetik bertsolari guztien bitartez.

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kóoperatiba.
Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Erredakzioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uria, Xalbardin, Jon, Xabier Etxaniz, Joseba Alvarez.

Idazleak: Enrike Amonarriz, Mikel Antza, K. Argiñano, «Astema», Joxe Azurmendi, B. Bakai-koa, «Beltza», R. Castellano, Carlos Donoso, Mikel Hernandez

Abaitua, Felix Ibargutxi, Rufino Iraola, Julen Kalzada, Pello Lizaralde, «Mendiaga», «Murumendi», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Joseba Sarrionandia, «Trikuharri», «Txillardegia», Jon Urrujulegi, «Xinaberri».

Marrázkilariak: Antton Olariaga, Joxemi, Julio; Zut.

Argazkilariak: Luis Otaegi, Arturo, Txema Ormazabal.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D.L.: 80-1963

Helbidea: ARGIA, Virgen del Carmen, z/g. Ramonenea etxea, behe. DONOSTIA-12.

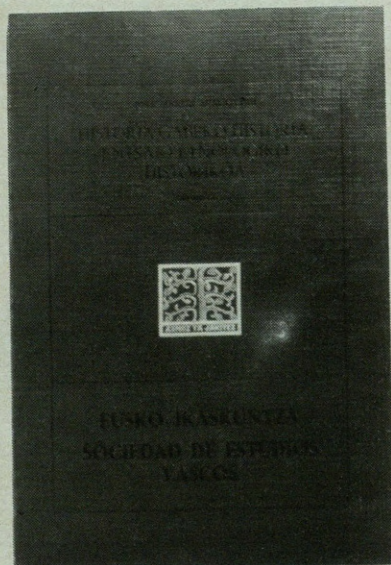
Telefona: (943) 28 33 99

GRAFICAS SEMI - Piz. Lasale, 3 - S. S.

HARPIDE SARIA

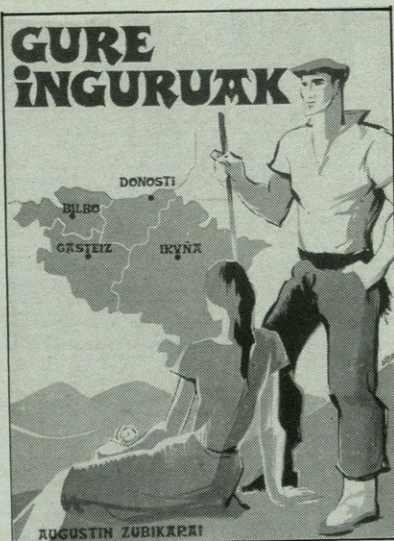
Hego Euskal Herria	
Estatu Espainola	3.000 pta.
Ipar Euskal Herria	
Beste atzeriak	4.200 pta.
Airez	6.480 pta.
Ale bakarra	90 pta.

ASTE GIROA



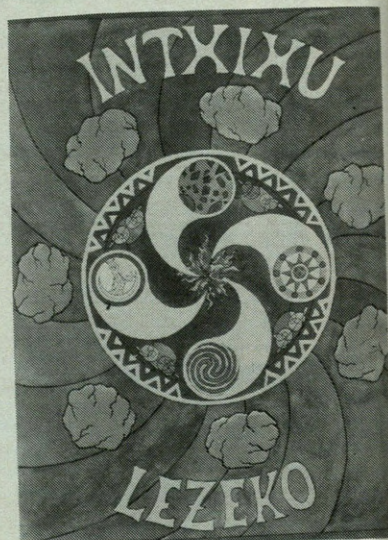
JOXE MARTIN APALATEGI. HISTORIA GABEKO HISTORIA, ENTSAIO ETNOLOGIKO HISTORIKOA. Eusko ikaskuntza. 200 pta. 47 orri.

Antropologia kulturalako irakasle honek eranskin antzean agertu digu bere lana, Ataungo bi ipuin zaharren aztertzeari lotzen zaiolarik. Ipuinetan arrantzaleak, deabruak e.a. ditugu. Bere lanean heroe eta antiheroe arteko burruka eta bi ipuinek elkarrekin dituzten berdintasunak eta ezberdintasunak datoz.



AGUSTIN ZUBIKARAI. GURE INGURUAK. Gaubeka irarkola. 800 pta. 570 pta.

Etenik bat ere maite ez duen idazlea dugu Zubikarai bizkaitarra, lauzpabost liburu bait dizkigu azken urteotan ekarriak. Orain arte itsaszale bagenuen, lurreratze saioan ere abiatu da. Euskal erriko herri askori bere idazlantxoa opa die oraingo honetan. Lirika joerek eta kondaira jakingarriek apaintzen duten Zubikarairen hitz laua, 570 orriko liburu bat osatu arte. Gipuzkoa eta Bizkaiko herriei egiten dizkie, nahiz Araba, Nafarroa eta Iparraldeko zenbait ere baden. Elertia eta kondaira euskal herri hauetako nortasunaren atzetik doazkio. Horrenbesteko liburutzar bat 1000 pezetako neurrira ez iristea ere eskergarri. Bizkaieraz idatzia.



JON ARKOTXA. LESLIE MACKENZIE. INTXIXU LEZEKO. Geu. 1500 pta. 242 orri.

Bi gazte mitologizalek, elkarrekin hartu zuten lan hau, Eskoziarra bata, euskalduna bestea. Esaera zaharrak eta marrazkiak dira osagarri gertatzen.

Harrespilak, ilargiaren gorabeheren eragina, Kixmi, basajaunak, herensugeak, ohitura eta sinismen zaharren euskarriak e.a. Aita Onaindiak euskeratu du bere ohizko euskaraz bi lagun gaztelarazko testua. Euskal sineskeriak, Keriak ote? eta ohiturak aztartzeko gairik bada beraz.

PIO BERASATEGI

Hiltamuzko lan-tuak
nobela



Hordago-

PIO BERASATEGI.
HILTAMUZKO LAN-
TUAK. Hordago. 600
pta. 206 orri.

Hona ba Berasategi-
ren bigarren elaberria.
Lehenena irakurri zute-
nek, idaztankera soil
hura lardaskatzen hasten
dela ohartuko dira. Ez da
ez hain herrestatua, gil-
tza behar jasotzeko,
orain harteko hizkuntza
eskematismo horrekin
hausteko prest. Madrilen
denari euskal minak
egindako hozkak heldu
dio egileari berriz, ta hor
dugu kexu. Osorik ira-
kurtzeko astirik izan ez
dugun arren, Leturia za-
harrak Zerubiden zeuz-
kan gogai etengaitzek
jota sumatzen dugu pro-
tagonista, zenbait kasu-
tan oldozpena gure pa-
zientziaren gainetik dabi-
lelarik.



HABE 12. 82.eko aben-
dua. 100 pta. 44 hosto.

Euskarazko lau maile-
tan zatitzen den aldizkari
hau kalean berriz. Eta
beste gabe dakartzan
gaien erakusketa: Joan
Mari Torrealdaiek eus-
kal liburuen gerraondoan
izandako eragozpenak
dakartzkigu, bertsolari
eskoletan neskak omen
datozela bertsoak bota-
tzeko gai, Europako fau-
na, bost euskaldun Is-
rraelen, kaminoetako
inurri handiak, Jon Mi-
rande, ipuinak, pinuaren
ajeak, komikia, horosko-
poa, argazki sariketa,
e.a.

MUGARRIA

PABLO SASTRE

NOBELA



ELKAR

PABLO SASTRE.
MUGARRIA. Elkar.
400 pta. 145 orri.

Atseginez jaso genuen
Pablo Sastrek euskal
elaberri bat egin zueneko
berria, eta kalean duzue
aspaldi samarretik da-
goeneko, beste bat egina
duela dio bertan. Esperi-
mentalismoaren bidetik
jo omen du, eta irakur-
learen eritziaren zain da-
goela esan ere. Iparralde
inguruan kokatzen dira
gertakizunak liburuan
ikusi ahal izan dugunez,
eta izan ere, Inarraldeko
euskara ez du ez idazleak
ezezaguna.

Felix Likiniano hil da «LOTSA IZAN DUGUNOK ETXERA ITZULI GARA»



Felix Likiniano hil da. Eta inor gutxi enteratu da gure artean bere lagunez aparte. Ezagutu ere zenbatek ezagutzen zuten? Sekula publikoan eta komunikabideetan agertu nahi izan ez zuelako ziur aski. Elkarrizketa baten eske joan zitzaizkienei esan zien bezala: «Zer nahi duzue, ni koadro batean sartzea?».

Ezagutu ez duen bati bere irudia ematea ia ezinezkoa dela esan digute. Ta hala ere gu horretan saiatuko gara. Bere adiskideek kontatu dizkiguten istorio, pasadizo eta esaerak moldatzen. Elkarrizketa bat ere ez digu utzi Felix Likinianok, ezta erreportairik ere, ezkriburik hain gutxi. Argazkiak ere esku bateko behatzez konta ahala. Orriok dira, ziur gaude, «Liki»ren beldurraren frogarik onena. Baina nola utzi bere oroitzapena ere suntsitzen?

Gure artean genituen berriez gain, Beltza, Peixoto eta Enrike Errastirengana, azken bi hauek Felix bezala Arrasatearrak, jo dugu. Felix bere biziaren azken aldian gertutik ezagutu dutenengana. Erreportai hau urjentziazkoa duzu, beraz. Xehetasun eta materiale gutxiz egina. Oso presaka egina. Gizonaren benetako irudia ezin emanaren estuasunez idatzia.

Hilerria dinamitatu, kamioiekin Loiolako koartelera sartu eta harmak eraman zituzten.

SORTZETIK HERIOTZERAINO ARRASATEARRA

1909an jaioa zen oraintsu hil berri dugun Felix Likiniano. Arrasaten. Eta bere herriko euskara itxia egiten zuen 73 urtetan heriotzak eraman zuen arte. «Horretan ere sena, intuitzioa, izan zian. Heriotzak lo harrapatuko zuela esaten zian eta hala harripatu ere: lo zegoela».

Oso gazterik sartu zen «Juventudes Libertarias»etan, mugimendu anarkistan. Internazionalista zen beraz, eta EAJkoen kontrario porrokatua. Aktibismoan berriz berehala hasi zen. Errepublikara garaian, garraioetan izan zen greban adibidez, espontaneismo izugarri bat agertuz: Donostian garraibide guztiak gelditu eraziak zeudelarik, tranbia batzuk martxan omen zebiltzen artean; pistola bat eskuetan zuela batean sartu eta deskarritatu erazi omen zuen Likinianok.

Soldaduska garaian beste hainbeste. Bera zegoen koartelean antolatu zen errebelio batean partaide izan zelako, heriotz zigorra eman zion epailari militarrek, eta gartzelan egon zen «Frente Popularrak» agintea hartu zuen arte.

Gerra piztu zenean berriz, anarkistek erresistentziaren antolatzaile izan zen Donostian, beren posizioak Ategorrieta inguruan jarri zituztelarik. Maria Cristina hotela hartu ondoren. Ondoko hau izango da, agian, Hegoaldean bizi garen euskaldunok ezagunena duguna: Espainiako harmada errepublikaren aurka altxa zenean, zenbait hiritako militarrek errendatu egin ziren, Donostiako Loiolakoak horien artean. Aurretik, harmak «Comité de Defensa» izenekoak banatu zituen, anarkistek ukatu zitzaizkien. Hauek orduan, Liki buru zutela, Komitekoek militarrekin negoziatzen zuten bitartean harmak eskuratzea erabaki zuten. Nola? Hilerria dinamitatu koartelera sartu, eta besteak etorri zirenerako anarkistek beren kamioietan armak eramana zituzten.

CASILDA ETA FELIX, BIKOTE BEREZIA

Irun erretzerakoan ere han omen zen. «Dena dela», dio Enrike Errastik, «ez omen zen hainbestearainokoa izan. Badakik, «tierra quemada» politika egin nahi ziaten, eta sua ematerakoan arduradun sozialista joan omen zitzaion galerazi nahian. Bera jarri omen zian gasolina zabaltzen pistolaz aurrean hartuta. Baina su piska bat besterik ez zela izan esaten zian beti Felixek». Gerra garaian Felix eta Casilda egindakoak kontatu ezin ahala dira, eta asko Chiapusoren liburuan aurkituko ditugu nahi duenak.

Ipar Euskal Herrira igaro zen gero eta Miarritzen finkatu. Eta alemanak sartu zirenean abertzaleekin zituen harremanak areagotu ziren. Alemanak inguratuz zihoazen bezala, jendea ihesi eta Liki geratu omen zen Eusko Jaurlaritzaren artxiboak erreten. Dirudienez, erresistentzian ere parte hartua zen.

Iparraldeko esperientziak asko ikutu zuen Felix. Behin edo behin esana zuen: «Ni internazionalista etorri nintzen, eta CGTn sartu, 17. zenbakidun karneta nuen, eta «segundako» karneta eman didate, hemen, nere etxean». Garai horretakoak dira CNTrekiko bere ixkanbilak.

«Hau labe bat bezala duk, inor masa egiten hasi ez eta denek puskak nahi»

Askok irakurri zuen, denetik, Herri barruko herbesteko bakardadean. «Baina beti ere bi ardatzen inguruan zehazten zen bere pentsamendua», argitu digu Beltzak, euskalduntasuna batetik, «etxea» hitzari ematen zion esanahiaren inguruan, alde horretatik euskaldun peto-petoa zen; eta ekintza bestetik: ezin dela ezer lortu ostiak eman gabe, ekintza harmatua».

Behin honera iritsita, Casilda aipatu behinik behin egin beharko dugu.

Casilda izan da heriotzeraino Felixen laguna, emaztea Asturiasen jaioa. Gerran ere elkarrekin ibiliak ziren. Baina ezkondu gabe sekula. «O sea ke zibiletik ezkondu haizela», esaten omen zion bere ezagun gazte bati, «elizatik ez, jakina, ez duk-eta Elizan sinistuko. Orduan estatuan sinistuko duk zibiletik ezkontzen bahaiz!».

Eta familiarik ez zuten izan. «Orain zuek bezala, garai hartan gu ere modernoegi izateagatik» esan ohi zuen eta «Iraultzagatik, barrabiletan daramazkit nik seme alabak». Semeak ordea bilatu zituen, bere inguruan eta beti amesten zuen ekintzaren inguruan aurkitu zituen semeak.

ETAKO SEMEEN INGURUAN

1947an Baionako pakto sindikala izenpetu zenean, artean CNTren ordezkari zebilen. Horren ondorioz zuzendaritzak gutun bat bidali zion, errieta eginaz noski, eta itxia. Eskutitz hura ireki gabe hausteak («Nola, gutunak itxita libertarioan artean?» esan omen zuen) mugatu zuen erakunde horrengandiko urruntzea.

Hurrengo urteetan ere ekintzetan sarturik jarraitu zuen Felixek, euskal mugimenduaren inguruan, Oldarra taldearekin-eta. Beti ere «etxeok» noiz etorriko ziren zain.

Etxeok agertu ziren arte. ETA mugimenduaren hasierak ziren. Miarritzeko ostatu batean zegoela eta nola bere inguruan Arrasateko euskaraz hitz egiten entzun zuen kontatu

zuten zuen askotan. Beragana joan eta: «Hi nongoa haz?» «Ni? Mondragokue» «Mondragokue? Eta zer itxen dok hemen ba?» «Gizona, potroetaraino jarri naiz eta harrika eman diot goardiabil bati, eta gero ihesi». «Orduan ulertu nuen dena», esan ohi zuen Liki, «hainbeste aldiz entzun «moriremos con las botas puestas» eta «internacionalismo» eta holakoak eta azkenean etxeok etorri behar. Salbo gaituk!».

«Begira, begira, amonengandik hasita belaunaldi guztiak. Ya está todo hecho, bukatzea besterik ez da falta».

Geroztik, beti ibili zen Felix militanteen inguruan, sekula organizatuta egon eta bileretan-eta parte hartu ez arren. Harreman pertsonaletan sinesten bait zuen. Alde horretatik anekdota bat izango zen ziur aski erakundean, baina kontakto mailan, bere inguruko lagunekin instituzio bat zen. Belaunaldi ezberdinetako jendez inguraturik egotean izaten zen, hain zuzen, gustoen: «Begira, begira, ya está todo hecho, bukatzea baizik ez da falta». Hau zen Euskal Herriak behar zuen «traje a medida».

Ez zen, dena dela, ekintza zuzena bere buruhauste bakarra, eta beste gertaera askoren erdian ere egon zen. «Vasconia» liburua argitaratu zenean inguruan zen bera, Labegerieren lehen diska plazaratu zenean bezala, edo Imanolen lehenengoa,... «Berri emaille izugarria huen», komentatu digu bere lagun batek, «lanean zebiltzenak ongi «alimentatzea» gustatzen zitzaien: «Gatazkak» bere bidez eza-gutu genituen, orduan pil-pilean zeuden hainbeste debatatuko materialeak berak pasatzen zizkigun. Eta izugarri irakurtzen zuen, «Nafarroa» liburudendatik atera gabe egoten zen». Egia esan, Saizarbitoria kritikatzeko zuela, eta Jon Mirande aztertzea zuela. ARGIAko artikuluak, onerako bezala txarrerako, komentatu izan zituela, jakin dugunean... harrituta.

Honez gero esan beharrik ere ez da izango «milien» orbitan mugitzen zela Liki azken urteotan. «Nola esan du Krutwigek Deia egunkarian «la parte mayoritaria, patriota y sana que ha quedado en todas las escisiones» Ba holako zerbait», esan digute. Beste interpretapen bat ere har lezake, halere: beti egurrik haundiena eta efektibitate-rik nabariena erabiltzen zituena maite zuela. «Gero etorriko dituk «los de huntar y comer». Aizkoraren dialektikan sinesten zuen itsu Felixek. Bainan lagunak lagun izaten jarraituz. Horregatik, askotan, haserretutako burkideen kontakto eta lokarri bera zen.

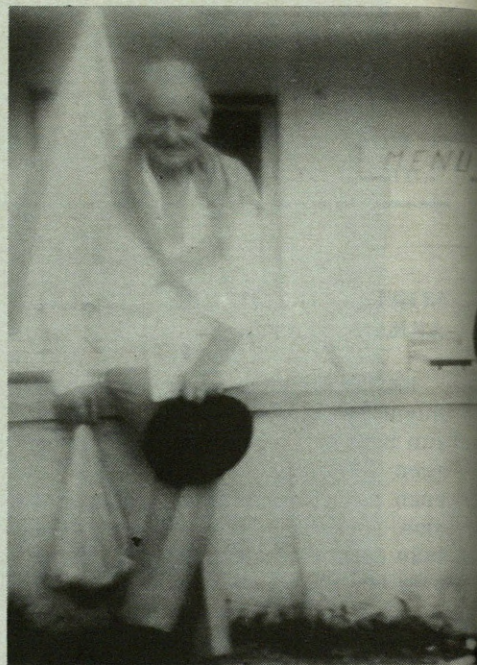
Gaur egun miliek erabiltzen duten ikurra ere, aizkora eta sugea azaltzen diren hori, berak asmatu eta marraztua omen zen, Altzan hil zuten Josu Artetxeren familiari oroigarri gisa egina. Enrike Errastik adierazi digu: «Jakinduriak indarra ez duela estutu behar esan nahi du. Jakinduria indarraren inguruan, bueltan, dago, eta burua aizkora ginetik jasotzen du, baina bere barnean indarra estutzen hasten bada... tak!, lepoa moztu sugeari».

«Eustakio «Txikia» bezalako gizonak lurak ematen ditu»

OROREN GAINETIK EKINTZA

Lehentxoago aipatu dugu Felix Likiñanoren jatorri libertarioa. Baina Beltzak CNTkoekin baino zerikusi gehiago FAIKoekin ikusten dio, nahiz eta sekula FAIKoa izan ez zen. Honek gehiago onartzen zuen minoria baten ekintza, etsaiari kontra gogor egiteko. Eta bestalde, bai bere izaeran eta baita bere hizkeran ere nabari omen zitzaion anarkismo zaharraren aztarna: estatuaren aurka (ez ezkondu, ez zergarik ordaindu, zuzenbiderik ez deklaratu,...), apaizen aurka,... Bere autodidaktismoak ere lotzen zuen anarkismo zaharrarekin, Felix denetarik eta asko irakurria bait zen, guztia bere sintesi oso berezi eta pertsonal batean urtuz; Eta baita higienismoak ere: kontrazepzioa, belarrak, aide zabala, eguzkia hartzea,...

Ongi konturatzen zen Liki bere modernotasunak, eta horregatik azaltzen zen fiakaitz «moderno» askoren aurrean. «Orain al zatozte txorakeria horiekin, baina urteak dira hortik pasa ginela. Baina dena asmatua dago-ta!». Eta guzti hori, halere, bere euskaltasunari lotzen zion beti. Belarrena bezala. Belarrak bai, baina etxeak. «Gu sherpak bezalakoak gaituk. Han ibiltzen ditun nahi duten bezala men-



dian, beren patata eta belarrak janda. Baina lau aldiz Everestera igota diru pittin bat egin dutenean arroza erosten ditek eta... Kristoren diarrea!».

Baina esan dugun legez, hori efektibitateari lotzen zion beti. Harmetarako zaletasun haundia zuen, beraz, eta bere adiskideek esaten dutenez oso ongi ezagutzen omen zituen baita azkena sortutakoak ere. Eta makinan. «Azken aldi honetan zibernetika eta informatikan buru belarri sartua zebilen», diosku Enrikek, «lehen misilekin eta patrikako bonba atomikoe-kin. Berak beti esaten zuen tresna horiek egitea hain zaila ez zuela izan behar, azkenean orain dela ez denbora asko aldizkarietan horren berri zehatzak argitaratu ziren arte. «Begira, nik esaten nuena!».

Ezagutu ez zuen bati oso bitxi gerta dakioken hainbat esaldik ba zuen, ordea, esperientziak ematen zion oinarria. Negoziaketaz ari zenean, adibidez. Negoziaketa batean dialektikak baino gehiago indarrak agintzen duela. Oso hitz gogorak zituen gizartea aldatzeko itxaropenak programan eta hitzetan dituztenengana-ko. «Estos se eternizarán con la dialéctica. Pero a qué precio? Holakoxe ipurdia ipinita!», hitzok nahiko adie-



razgarri badira.

Patrikako bonba atomikoa zen bere sinbolo bat. «Hartu, joan eta esan: begira hori, zer, hitz egingo al dugu?».

MUINETARAINO EUSKALDUN

Euskalduntasuna gizakiak errotik dakarren zerbait bezala ulertzen zuen Likinianok, ez klase burrukaren marko izatetik-edo. Baina horrera, «etxera» buelta haundi bat eginda itzuli zen, Peixotok azaltzen digun bezala: «Gaztetan internazionalista izan behar zen nahi ta ez. Berak zion bezala, amaren altzotik salto egin eta mundua ezagutu behar zen. Baina kanpotik ez dator ezer, etxekoek egin behar diagu hau. Gero etxera bueltatzen haiz eta amandriaren altzora. Hortik dator «amonaren semeak» hori. Badakik, gerra galdu eta amonak bakarrik gelditu bait ziren hemen herrian».

Euskal herri kultura ezagutza zahararren sahona zuen Felixek, baina ez ezagutu bakarrik, bizi ere bai. Sorginak-eta. «Horretan, lehengo zaharrena egiten zuen: direla ez da sinistu behar, baina ez direnik ez da esan behar». Ez ordea kultura zaharra bakarrik, egungoa ere oso gertutik jarraitzen zuen.

Euskaldun izateaz, berriz, ikuspegi ia arrazial bat zuen. Hemen jaio eta

hezia izateak marka bat ezartzen duela alegia, «etxekoa» izateak. Fraga eta Areilza berdintzat jotzea, esate baterako, ez omen zuen ametitzen. «Gallegoen arazoetan bai behar bada, baina euskadunokin Areilza ezin duk bestea bezala portatu. Agian horri ere egunen batean etorriko zaioak lotsa». Espainolak beste gauza ziren: gure gaitzen eragile; eta beti ere diktadura militar baten pean bizitzea ametituen jendea.

Lur bakoitzak bere gizonak ematen dituela. Eustakio Mendizabal «Txikia» bezala. «Holako gizonak lurrrak ematen ditu». Eta hainbeste maite ez zituen euskaldunak ere beti ongi bereziko zituen espainoletatik. Jelkideak, konparazio batera, «anaia ton-toak» ziren Likinianorentzat, baina ez etsaiak, etxekoak bait dira.

Hemen Telesforo Monzonekin aurkitzen gara. Likinianok beti uzten zuen argi bere eta Telesfororen arteko ezberdintasuna. Baina maite zuen. «Hauxe gelditu da azkenean etxean, lotsa apur bat izan! Honetantxe ere ez zuen zeditu». Badu Enrikek honekin lotutako pasadizu bat, Felixen izakeraren adierazgarri. «Monzon hil zenean, zerraldoan sartzerakoan, han zeuden bere lagunak, eta ur bedeinkatua botatzeko erramua eskuz esku paseaz. Berak kontatzen zuen. «Begiratu nion aurpegira (Aita Onaindiari) eta esan nion: lagun bat nola despidituko

dut ba ur hotzez?» Eta joan eta laztan bat eman zion». Bere hitzak maiz kontraesanez beteak zeuden, itxuraz behintzat. Baina praktikan erabaki drastikoak hartzen zituen. «Pentsa», diosku Peixotok, «Felix honuntza etorri herbesteratuta eta bere burua zakurraren moduan kalean botata ikusten zian. Pintore hasi huen lanean. Etxe oso eder batean hor entzuten dik etxekoandre hori neskamearekin euskaraz mintzo dela. «Zuk badakizu euskaraz, e, oso ongi mintzatzen zara», esan omen zion. Eta besteak «je parle pas en basque qu'avec le service». Hori entzun eta ostiko bat eskaillerari pote eta guzti. Saloia pinturaz blai eginda utzi eta alde egin omen zian».

INTUIZIOA ETA BIZITZEKO POZA

Felixen eskuzabaltasuna azpimarra dezagula eskatu digute, beti zegoela prest, baita enkargurik txikiena egiteko ere. Edozeren gainetik adiskidetasunari eusteko ahalmen aparta omen zuen. Pertsonekin bait zuen bere konfiantza, eta oldartzen dakiten izakiekin. «Begira, egunero dozena bat katuri ematen diet jaten. Baina badago bat, hori etxekoa duk hi!, egunero jaten ematen eta hala ere janaria inguratzen diodanean hanka batez hartu eta besteaz fffu!, atzamarka egiteko asmoz. Eskuaz lantantzeko? Ez, ez, hala behar du».

«Berak zuen eta besteoi ere kutsatzen zigan bizitzeko poza azpimarratuko nuke nik», hori da Enrikeren iritzia. Peixotorena ere antzekoa: «Desdramatizatzailea zen. Beti bi ezpata erabiltzen zizkian, konfiantza eta poza. Unerik larrietan ere gaiari buelta ematen oso ona huen».

Eta hala ere gogorra izaten bazekien. Intelektualekin batez ere, eta idazteari emanak gaudenok. «Los de la letra menuda» deitzen omen zigun, letra ttikia egiten dutenak. Idazki onen bat, edo «Zutik»-en bat-edo, irakurtzen zuenean ere «bai, bueno, letra menuda pittin bat ere egin beharra dago. Baina...» Eta gustokoak ez zituen politiko eta taldeekin ere kupidagabea zen: «Hau labe bat bezala duk motell, inor oraindik masa egiten hasi ez eta horiek hor ari dituk denak puskak nahian. Badakik horiek: huntar y comer, huntar y comer». Ez du inork ukatuko oportunistoaren adierazpen miresgarri bat denik.



«O sea, zibiletik ezkondu haizela. Ongi, elizatik ez, jakina, ez duk Elizan sinistuko. Estatuan sinistuko duk zibiletik ezkondu ba-haiz!»

Teoriarekin bueltaka zebiltzane ere urrutitik hartzen zien usaina. Bera beti «Nafarroa» liburudendan liburu artean aztarrika ibili arren. Teorikoekin izan zituen istoriak zogarriak dira. «Marxismoaren eta leninismoaren-eta gora behera horiek gori gori zebiltzan garaian izango huen. Agertu duk tipo bat, liburuak gal-tzarpean, dendara, eta Likik: Zer? Li-buruak ikustera, ezta? Hi marxista izango haiz, ezta? Ya, jakina. Ba hiretzako liburuak hor goiko apal horre-takoak dituk, errenka hori. Eta hik gauza guztiak klaro izango dituk, ezta?, dena oso borobil, arazorik gabe. Ba li-buruak begiratzen hasi baino lehen ir-ten hadi hor kanpora eta hasi hadi bo-robilean ibiltzen, hooola, eta bazterren kontra kanka-kanka muturrez joka hastan haizenean etorri hadi berriro eta orduan hasi...»

Gizakiak klasifikatzeko eta egoera bakoitzaren aurrean irtenbideak bila-tzeko sena harrigarria zuela ez dute

Felixer arerioek ere ukatuko. Sena horren arauera zituen aukeratuak bere «semeak» ere. Intuizio horren arauera zeukan bere nahasketa bere-zia egina bizi, ikusi eta pentsatuare-kin. Bere bizitzako hainbeste pasadi-zotan agertzen den nahasketa.

LOTSA ETA DUINTASUNA

Ulertzeko oso zaila omen zen Felix Likinianori; lehenengo aldiz entzuten ziotenek sarritan ez omen zuten pipe-rrik ere ulertzen. Bere erreferentzia mundua. «Gauzak adierazteko oso era pertsonala zeukan, beti metafora-tan hitz egiten zuen», argitzen digu Beltzak, «berak sortutako metafora-tan, lehengo aldiz entzutean ulertu ezin direnetan».

Enrike Errastirentzat, Felixi bu-ruak zerabilkion abiadak sortzen zion arazoa. «Burua hitza baino azka-

rrago zihoakion, eta gero nahi zuena denbora gutxian esan nahi zuen». Ho-rregatik ez zuen elkarrizketarik onar-tuko. «Ez huen diskurtso lineala dau-kan horietakoa», Peixotoren iritziz, «denak kolpeak hituen. Batzutan ezin huela ulertu-edo eta galdezka hasten bahintzen «si no entiendes te jodes» igoal botako zizun».

«Ez duk samurra besteren burua in-terpretatzea, batek berearekin nahiko lan duenean», jarraitzen du Peixotok, «baina nik Felix euskaldun arketipo bat bezala ikusten dut. Hiru bat ordu igoal pasako zuen hitzegiten ezer esan gabe, aurkitu ezinik, badakik, eulia bezala inguruan bilaka. Baina halako batean, tapa!, botako zuen, kristoren arrazoia, eta lasai gelditu. Pio Baro-jak ezagutu izan balu... Nik esaten nion: hi Pio Barojaren mutikotxo bat haiz, Eta berak: bai, hori iheska ibil-tzen huan Madrillera aldeginda, bai-nan euskal izakerak harrapatuta hil huan, sekula Pancorbotik pasa gabe».

Duintasunak kezkatzen zuen, Eus-kal Herriak iraungo badu behar du-gun duintasunak. «Eman ta zabal zazu munduan frutua, kantatzen dugu. Baina ze koño zabalduko dugu, digni-dadea ere kendu badigute?» Duinta-sun hori lortu beharrak bultzatzen zuen politika alorrean ere ondorioak ateratzera.

Eta lotsa. Lotsak ematen zion Fe-lix Likinianori gizaki bakoitzaren neurria. «Lotsa izan dugunok etxera itzuli gara. Oraindik lotsa geratzen zait».

Felix joan ondoren, ea bere zer ge-ratuko den galdetu diogu azken aldi honetan beti berarekin zen Enrikeri. «Oraindik lotsa geratzen zait» esaten zuenean hori ikusteak, sentitzeak, bere berotasunak, kausa beste inork ez be-zala bere egite horrek, iraungo du. Igoal ez zen hain koerente, Monzon bezala-edo. Baina beste onda batean zegoen. Casildak dioen bezala, beste dimentsio bateko gizona zen».

Ez ote dio inork azterketa za-balago bat eskainiko Felix Liki-nianori? Bere lagun guztien ar-tean ez ote dituzte gertaera eta iritziak, nortasuna, paperetan edo gutxienik kasete batzutean ipiniko? Agian ez. Agian lortu du Likik nahi zuena: bere ekin-tzak beste aztarnarik ez uztea.

Pello Z.
XALBARDIN

GALES-HERRIAN BIGARREN EGOITZEN KONTRAKO ATENTADUAK



Sei hilabete gelditurik egon ondoan, Galestar abertzaleak hasi dira berriz, bigarren egoitza edo oporretako etheen erretzen.

Galestar geihenek kondenatzen dituzte atentadu horiek. Baina, baserritar eta hiritar asko beren mintzaira galtzeak eta lekuko jendearendako bizitegi eskasak ari ditu kexarazten eta oldartzen ari dira herri eta konterrietako buruzagieri.

Poliziak bere zapalkuntza sartzan du Galestar mintzaira azkar dagoen eskualdeetan. Ipar eta Mendebaldean. Bi eskualde horietan izan dira etxe erretze geihek.

Lehenbiziko etxea erre zutenean 1979 ko abendutik orain arte izan dira 60 atentadu.

Galestar mintzairaren aldeko elkarteak kondenatzen ditu erretze edo atentadu horiek. Baina ber denboran ekintza horien motiboen alde da eta uste du emeki, emeki herri eta konterrietako buruzagiek beharko izanen dutela beren ikuspegia aldatu lekuko jendeen etxe eskasiari buruz baita ere beren mintzairari buruz, nahi baldin badute beren nortasuna eta herri giroa atxiki.

Bigarren egoitzen galdera haundi horrek (jadanik badira 18.000 etxe horietatik Gales Herrian) goratuak ditu etheen prezioak. Bertako biztanleek ezin dezakete erosi etxerik garestiegi dirakotz haientzat.

Dyfed konterriko buruzagiek nahi dute bigarren egoitza horien zabalkuntza geldiarazi eta nahi dute lekuko biztanleei diru laguntza eman etheen eraikitzeko. Dyfed konterrian badira 7.600 oporretako etxe eta 8.000 lekuko famili beren bizileku baten itxaropenean! Gwynedd konterrian 4.000 famili egoitza baten ukaiteko so dagozalarik badira 8.000 oporretako etxe.

Ipar Euskal Herrian bezala Gales Herrian ere turismoa arras sartua dute. Artia dute itsas bazterra baita ere mendia. Baina turismoak ez baitu herri bat biziarazten, langabezia haundia dute eta beren Galestar izaitea beti eta zailago egiten zaie atxikitzeko.

Manex ERNAGA



EUSKALDUNAREN

Alan King

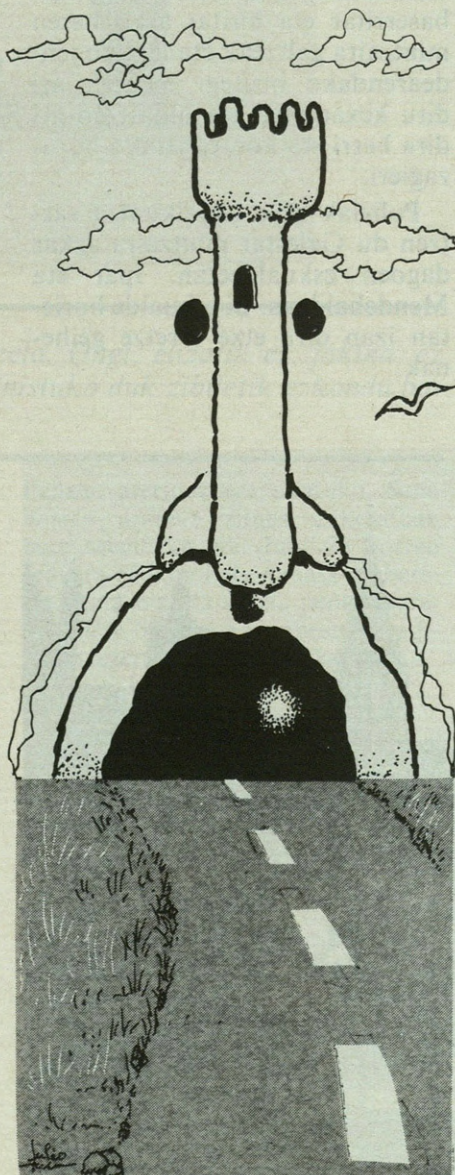
Nola ikasi behar dugu hizkuntza bat: espontaneoki, umetxoak bere ama hizkuntza bezala; ala gramatika eta abar ikasiz, eskolan egin genuen legez? Urte batzuek hizkuntza bat irakasten eman ditudanez, behin eta berriz egin zait galde hau. Zer erantzun?

Lehen erak, umeez bezala ikastea-renak, txit polita dirudi, ondorioz eman baleza; batez ere, ahalegin gutiago eskatuko bide lukeelako. Egingarri ote da, baina? Edo eta, galdera metodoaren aldekoek segur aski adieraziko luketen moduan berregiteko: Umeek ikasten badute horrela, guk zergatik ez?

Jakina, Chomskyren tesia onar badezagu, badugu erantzuna. Chomskyk dioenez, haurra berezko mekanismo batekin jaiotzen da; hau da, haur guztiak, berez, ama hizkuntza bat ikasteari emanak daude, sortzez, genetikoki. Mekanismo honi esker, gure lehenengo urteetan edozein hizkuntza ikas dezakegu, nekerik gabe, «gramatizarik» ikasi gabe. Gero, hala ere, mekanismo hori ahultzen omen zaigu, galduz doa, eta helduak izatera iritsi orduko, joana omen zaigu. Horra Chomskyren teoriaren arauetako erantzuna, bada: nagusiok ez daukagula umeez bezala ikasterik.

Chomskyk dioena da hori. Teoria bat baizik ez da, ordea; zuzen nahiz oker egon liteke. Ez da frogatua. Linguista batzuek hipotesi hau onartzen dute, beste batzuek ez.

Umeek bezala ikasteko gauza ez bagara, gramatika-erregelak eta hitzzerrendak direla medio ikasi behar



ote? Ez, ez eta hori ere. Hori izan da metodo tradizionala, askok eskolan jaso behar izan duguna. Baina aurre-rapen batzuek izan dira horretan, Jaungoikoari esker.

Gramatika erregelek beren zeregin-a badute azken batean. Baina horiek hizkuntzaren teoria dira. Eta hizkuntza bat ikastea ez da teoria bat ikastea. Ez: trebetasun batez jabetzea da. Hizkuntza bat dakienak, zerbait egiten daki, hots, hizkuntza hura erabiltzen daki. Hori ikasteko, bada, teoria ez da aski. Praktika behar da, eta ez teoria. Hizkuntzak erabiliz ikasi behar direla dakigu orain. Ibiltzen ibiliz ikasten dugun bezala.

Ez dago muga zehatzik hizkuntza bat jakitearen eta erabiltzearen artean. Jakitea eta erabiltzea txanpon berberaren bi aldeak dira. Ez dago erabiltzerik jakin gabetik, noski. Ez dakienak, berriz, erabiltzen ez badu, ezin du ikasi; eta dakienak, erabiltzen ez badu, ahanzte du. Erabiltzeko ahalmena, gainera, jakitearen neurri fidagarri bakarra dugu. Haren xede bakarra ere bai. Jakiteak eta erabiltzeak, elkar osatzen dute.

* * *

Euskalduna, esaten didatenez, «euskara duena» da. Baina nola ulertzen dugu «duena»? Euskara dakiena? Ala euskara darabilena? Agian, alditxo bat pentsatu beharra duzu hori erantzuteko. Norbaitek esaten badizu, «Si, yo sé vasco,» baina bitartean ez badu hitzik ere ateratzen erdaraz izan ezik, hori euskalduna ote da?

DEFINIZIOA

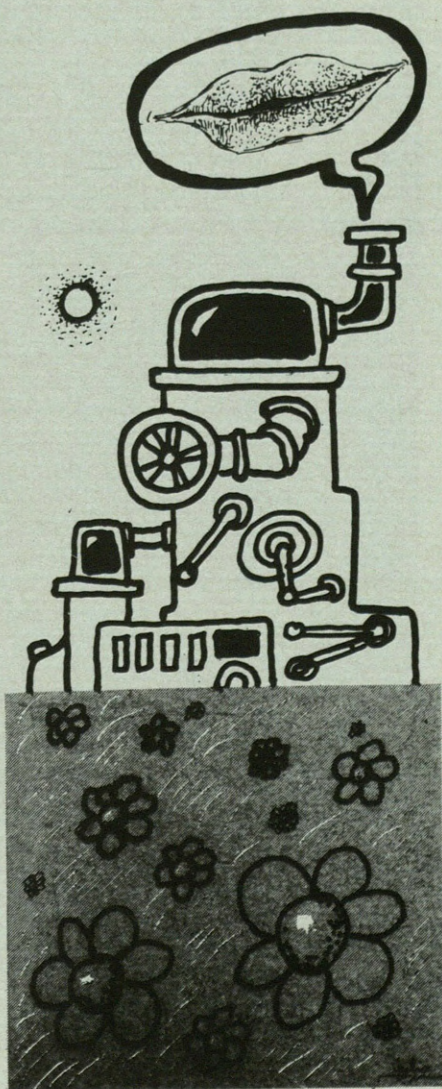
Nere auzoan bizi den emakume bat horrelakoa da. Berak ez du sekulan ere hitzik egiten euskaraz. Ahantzi zaiolako, edo lotsa delako, edo ez dakit zer dela eta. Jakin, badaki: ama baserritarra du, bera eskolan hasi arte ez omen zekien erdararik...

Hori zer da, bada? Euskaldun berria, euskaldun zaharra, euskaldun prehistorikoa, ala zer? Euskaldun alferra esan geniezaioke agian. Baina emakume hori egiazko euskalduna ez da, neretzat behintzat. Edo euskalduna baldin bada, haren euskalduntasuna erabat alferrikakoa da.

Zertarako behar dugu dirurik, erosteko balio ez baldin badu? Zertarako laban bat, ebakitzeko balio ez badu? Eta erdaraz egiten duen euskalduna, zertarako? Horretarako, erdalduna eta kito.

* * *

Latina eta sanskrita hizkuntza hila deitzen dira. Frantsesari eta inglesari, aldiz, hizkuntza biziak deritze. Beste hizkuntza batzuek ere, hiltorian edo erdi hiltzat dauzkagu. Eta zein da bizirik dauden hizkuntzen ezaugarria? Erabiltzen direla. Jendeak erabiltzen duen neurrian, hizkuntza bat bizirik dago; ez badu erabiltzen, hilik. Hizkuntzak hil egiten dira, bada. Ez pertsonak hiltzen diren bezalaxe, baina hil egiten bai. Eta behin hilda, nekez egoten da berpizterik. Hamaika hizkuntza galdu egin da munduan; eta beste hainbat galtzen ari da orain bertan. Euskara izan daiteke haietako bat.



Hizkuntza bat galtzeko lehen pausoa, beste hizkuntza bat ikastea izaten da. Euskal Herrian erdara bezala. Nekez aurkitzen da egun erdaraz ongi edo gaizki ez dakienik. Beraz, lehen pausoa jada emanik dago hemen.

Bigarren pausoa, ikasi hizkuntza hori erabiltzea da. Hasieran guti erabiltzen da; baina gero eta gehiago, lehen hizkuntza baino gehiago erabili arte. Toki batzuetan, euskara oraino ere erdara baino gehiago entzunten da; baino zenbat dira horiek? Toki askotan erdara aspalditik nagusi da; eta gero eta gehiagotan.

Zer da hirugarren pausoa? Hori erreza da. Zenbat eta ohitura gehiago erdaraz egiteko, hainbat ohitura urriagoa euskaraz; eta euskarazko ohitura galtzen denean, euskara pikutara. Erdaraz egiteaz, erdal giroa sortuz doa. Zaharrek edo helduek pentsatu ahal dute berek badakitela euskaraz oraindik. Bai, baina haien inguruetan dabilzan umeek eta gazteek zer ikasiko dute? Entzuten dutena, noski. Eta euskara ahantzi. Hau ere, honez gero gertatua da herri honetako hamaika tokitan. Erdara nagusi, eta euskara bazterrera.

Hizkuntza bat erabiltzea haren sua mantentzea edo hedatzea da. Ez erabiltzea, sua itzaltzen uztea. «Si, yo sé vasco» aritzen bada ere bai. Euskara erabiltzean dago haren itxaropena; ez erabiltzean, haren galera eta heriotza. Euskara oraindik bizi da. Euskaldun guztiei dagokie zaintzea, aukerarik dagoen bitartean. Orain ala inoiz ez. Gero helduko da, bestela, nigarraren ordua.

PERREXILA LEIHOAN

Kaixo Martxel,

Irakurri dut ARGIA n idatzi dida-
zun eskutitza. Asko poztu naiz, beti
bait da atsegina lagunen berri jakitea.
Asto xamarra zara batzutan, egia
esan, ez dakit ARGIA zen lekuri-
egokiena gure bion arteko harrema-
nak aire zabalera emateko, baina
konprenitzen zaitut, ni helbidez azko
aldatzen naizenez eta ARGIA irakur-
tzen dudala badakizunez, bada, ongi
egin duzu.

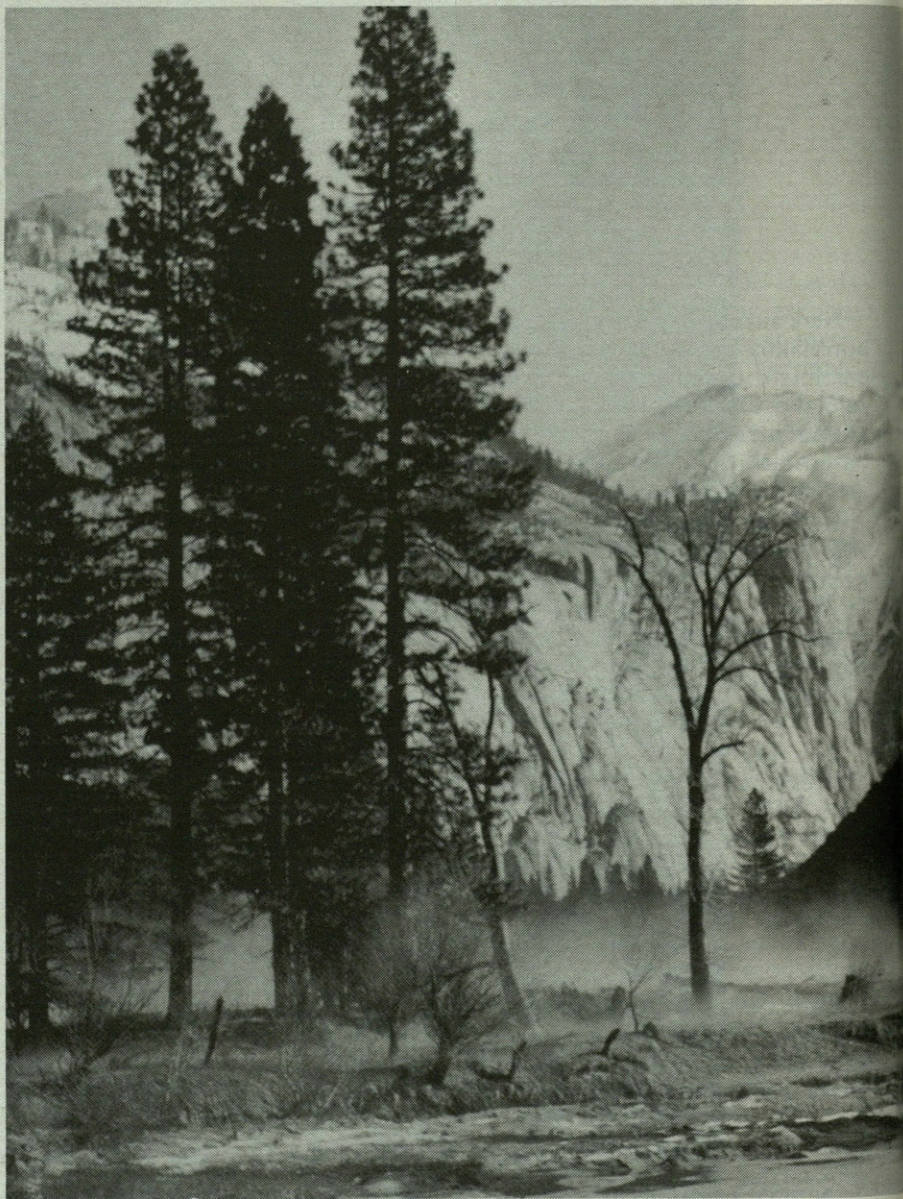
Beste ezer baino lehen, nik ere UR-
TEBERRI ON! zuri ere, hilabete be-
randu bada ere, URTEZAHAR UR-
TEBERRI MARTXELINO GAL-
TZABERRI!

Ni zer moduz nagoen esaten hasi
aurretik zure eskutitzean dauden
gauzatxo batzuei erantzun nahi diet.

Alde batetik burrukan bezala sen-
titzen zaitut ni zure barnean ala kan-
poan ote nagoen jakin nahiz. Bietan
sentitzen nauzu. Ongi zabalitza, nos-
ki, urte guzti hauetan elkarrekin abi-
liz elkar zertxobait ezagutuzera heldu
gara. Bestaldetik deika sumatzen zai-
tut; gogoratzen al zara jaio zinenean
garraisika niregandik iheska bezala
nola aritu zinen? Aldaketa polita,
pozten naiz.

Aldaketa baita ere azken urte
hauetakoa, zenbat bider agertu zeni-
dan elkarrekin baserri batetara joate-
ko asmoa, biok goxo-goxo han bizi-
tzeko? Gogoratzen al zara, biok aste-
buruetan esku emanda mendian gal-
tzen ginenean? Aurtengo lehen egu-
netan ere han ikusi zintudan niri
deiadarka. Nola dakidan hori? Han-
txe nintzelako, luma-arro zegoen
txantxangorri hura nintzen, eskuetan
hartu zenuen txilar-adar loratu hura.
Zure arnas-estu hura bihotz-taupada.
Badakit konturatu zinela, bai, kanta-
ri ibili zinen gero, ez?

Hori alde batetik, eta bestetik hi-
rian aurkitu nahi nauzu. Alderdi Za-
harrean ikustearekin konformatzen



zara, etxeratu orduko ahazten nauzu-
la diozu. Jode Martxel! Mutur bate-
tik bestera zabiltza, baserrian elka-
rrekin bizitzeko eskaintzetik Alde
Zaharrean agertu hutsarekin konfor-
matzera! Baratzen egin behar zeni-
tuen letxuak urruti ikusten dituzu
orain baina gutxienik egizu perrexila
etxeko leihoko loraontzian. Utzi ie-

zadazu zure etxera horrela bada ere
sartzen. Han egongo naiz isil-isilik
zure gelan, zu fluoreszentepean zau-
den bitartean nik zainduko dut zure
etxera sartzen den eguzki-argia eta
hazten ikusiko nauzu eta han izango
nauzu beti zure saltsa guztietarako.

Beste hankabikoetan sentitzen

BEZALA



omen nauzu gertuen. Normala da, txindurria txindurri artean izaten da gustoen. Ez nago batere haserre horregatik. Ea hankabikook elkarrekin ongi konpontzen ikasten duzuen, poztuko nintzateke. Baina bide txarretik ikusten zaituztet, Benusen zilborra zaretela uste duzue eta inguruko guztia apurtzearekin batera zeu-

ron artean ere hor ari zarete gerran beti. Zuek denok galtzearekin luzaroa bakea besterik ez genuke lortuko munduan, ez pentsa zuekin batera dena desegina geratuko denik, ez! Baina, hala ere, Martxel, nik maite zaitut zu ere, maite nazazu.

Haserre zauzkadala ere badiozu zure eskutitzean, lagunak uxatu

omen dizkizudala eta. Zu triste xamar egotea gauza bat da eta horren errudun ni izatea beste bat. Zure lagunak ez ditu nire gau luzeak urrundu, nire neguko hotzek ezkutatu, zuen lan-egin-beharrak baizik, udako hilabete bakarrean azal eta bihotz erre eta kiskatzen zarete, beste haiketetan lan eta buruhaustepean izozteko. Ez, Martxel, hori zuek konpondu beharrekoa da, ez eman elur zuriari kulparik, gau luze ederrari aitziarik, izotz gardenari kexarik, zeurok urruntzen zarete, biok dakigu elur zuri eta gau-luzeetan zein ederki jolasten den jendea eta izotzaldietan berotzen.

Hala ere zu triste egoteak tristetzen nau ni ere; ez ote legoke zure lagun horiekin lotzeko modurik? Galdetzen al diozu hego-haizeari zure hegoaldeko lagun minengatik, edo eta eguzkiari zuk baino lehenxeago ikusi duten ekialdekoengatik? Zabal ezazu, e.a. leihoa oskarbi dagoenetan eta begira ilargiari, galde iezaiozu zure lagun bat ba ote daukan begira une horretan bertan.

Zer moduz bizi naizen galdegiten didazu behin eta berriz. Ez dizut erantzun luzerik emango, hitz gutxitan ezin esan dena hitz askotan ere galdu egiten bait da sarri.

Nik ez dut ongi edo gaizki bizitzarik, ez bait dut jomugarik. Hankabikooi, gehienetan ondoeza eta nahigabea ipinia duzuen helmugara ezin iritsiak ematen dizue. Zuk ba al duzu jomugarik? Bizi naiz zuek bizidunok bizi zareten arte eta neurrian, eta bizi nadin maite zaituztet.

Martxel, bukatzera noa gaurkoz, jakin ezazu sarritan gogoratzen zaitudala eta une oro jarraitzen. Ah! eta ahaztu baino lehen, zure etxerako gonbitearen zain geratzen naiz.

ezpainez ezpain

NATURA

AUZMENDI

JAZTEKO MILA AUKERA, BAINA AUZMENDI
BAKARRA DUGU.



SASTRE VERGARA, 1 DONOSTIAKO ESTILOA

kirolzaleen zerbitzutan



miner

donostia



271050 eta 270447

Kaosa begien aurrean?

MUNDUKO EKONOMIA ZURRUNBILOAN SARTUTA

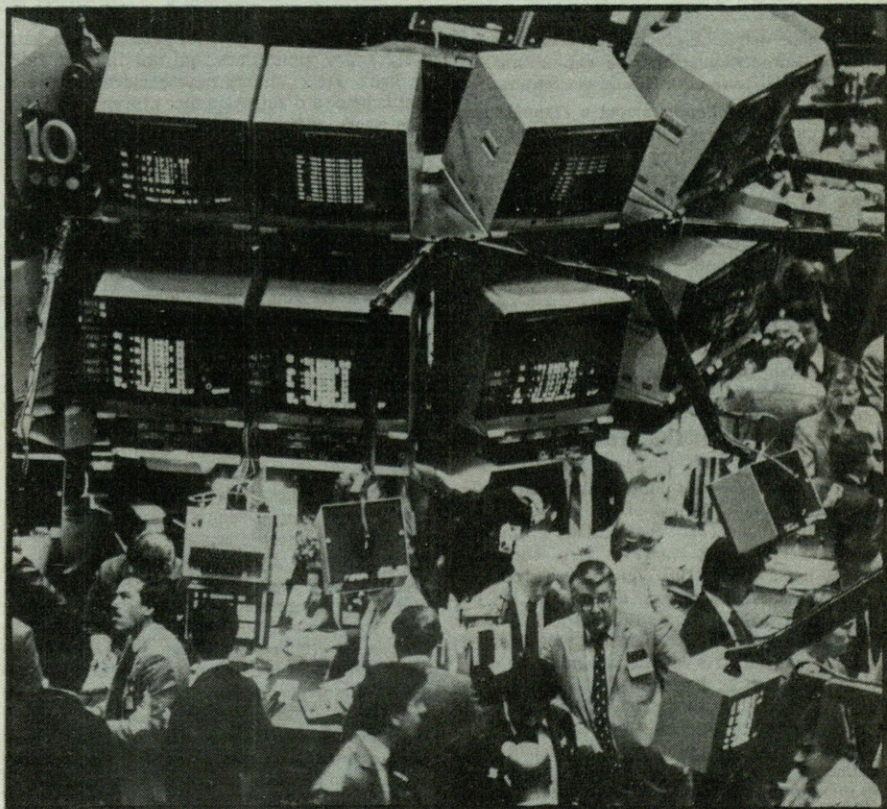
Munduko finantzen buru-muin den Wall Streeten apustuan ari dira, ea noiz datorkigun kataklismoa. Bomba baten gainean omen gaude finantziari jendearen iritziz. Lehertuko ote da? Zazpi bati egiten dute apustua batzuek. Gerald Ford presidentearen ekonomi kontseilari izan zen eta egun «consultant» ospentsuenetako bat denak, Alan Greenspan-ek, hamar-hogei baten kontra uste du diela leherketaren posibilitateak.

Zenbaitentzat katastrofea berehala dator «Mendebaldeko ekonomiak oso azkar %5 edo %6ko hazkundera lortzen ez badu», gaur egun ia lortu ezinezkoa den gauza. Baina ez da hori aho bero baten eritzia. Estatu Batuetako Erreserba Federalesko buru den Paul Volcker-ek berak hori uste du. Pentsa gizon honen erabakiak mugierazten duela dolarra, munduko finantzen gora behera beste hitz batzuetan.

JOAN DEN UDAN IA LEHERTU ZEN

Zer gertatzen da? Mundu osoa kreditotik bizi garela. Eta azkenean zuloa ikaragarria bihurtu da. Hogeitabat mila pezetako zorra Lurreko biztanle bakoitzeko. Orain berriz, zenbait estatuk bere zorra ordaindu ezin duenean sortu dira estuasunak. Filipinasek, adibidez, nazioarteko merkatuan kreditu berriak eskuratzen dituenen, %70 aurrekoak kitatzeko dira. Rumania denboraldi baterako zintzilik utzi du bere zorren ordaintzea.

Baina krak hori gertatzeko benetako arriskua joan den urteko abuztuaren 12an jazo zen. «Ostegun beltz» horretan Paul Volcker-ek dei larri bat hartu zuen Federal Reserve-ko bere bulegoan: Mexicoko Nazio Bankako gobernadoreak hotsegiten dio, hango truke merkatua itxi duela adieraziz. Sos bat ere ez zutela gordailuan. Atera kontuak: Mexico lehortzen bazen dirua aurreratu zietenak ere hankaz



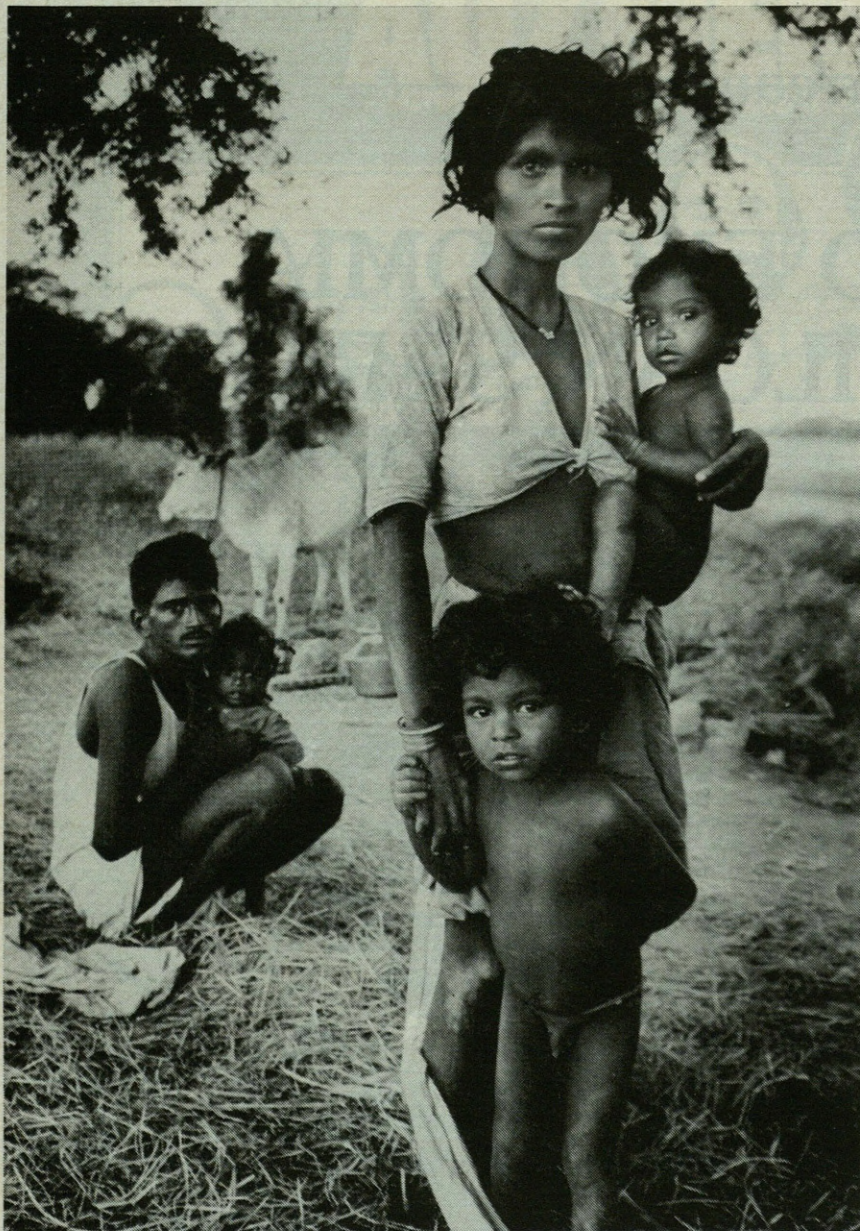
Wall Street-ko boltsa.

gora joan zitezkeen, horien artean Chase, Citibank eta Bank of Amerika. USAko banka sistemaren zuta-beak. Arrisku gorrian zeuden fronterra ondoko bankuak ere. Eta egitura guzti hori hondoratzen bazen, kaosa izango zen munduaren mutur batetik besteraino.

Azkar mugitu behar izan zuen Volcker-ek. Batetik New York-eko boltsa «distrailtu», deskontu tasaren beherapena iragarritz; eta bestetik dirua bildu, Mexicori zulotik ateratzen laguntzeko. Erreserbako dolarrak, FMIrenak, Suizako banka nazionalenak, eta beste mugituz lortu zuen abuztuaren 16rako, Mexicori hiru hila-beteko luzapena ezkuratuz. Zer gertatuko, bestalde, orain urte batzuk, Mexico horretaraino apalduko

zenik. Urre beltzean itotako Eldorado berria zirudien. Gero eta petrolio gehiago aurkitzen zen. Halako aberastasunaren aurrean, dasarroilo azkarrari ekin zion gobernuan: konplexu petrokimikoak, kai ultramodernotak, turismo leku izugarriak,... Eta atzerriko bankuak dirua luzatu nahian. Gobernuak berriz, dena polit ikusiz, itzultzeko gai zen baino zor haundiagoak egin zituen eta... Eldorado zegoen lekuan zulo haundi bat baino ez.

Mexicok eragindako larrialdirik haundiena iragan dela dirudi. Baina nork esan bihar bertan beste nonbait gertatuko ez denik? Bill Bradley-ek, New Jersey-ko senatore eta egungo ekonomilari ospentsuenetako bat, ekonomia jertse baten antzekoa dela



Herri atzeratuek, gero eta zor handiagoak.

dio, aski dela hari batetik tiratzea dena desegin dadin. Finantza krisi bati aurre egiteko deus prestaturik ez da, ez mundu mailako plan bat, ezta konsortzio bat ere,...

ENPRESA TXIKI BATEK MUNDUA ZULORA

Ekialdeko estatu sozialistek Mendebaldekoiei zor dizkietan milaka milioiak ez ordaintzea erabakiko balute, banka sistema bertan hondoratu-ko litzateke. Baina katastrofearen hasiera askoz ere apalagoa ere izan liteke, «Wall Street Journal» berriki frogatu duen bezala. Gertakari bat asmatuz.

Honkong-eko elkarte inmobiliario ttiki baten kiebrarekin hasiko litzateke. Finantziatu zuen bankua arris-

kuan sartuta, bezeroek errenka luzeak egiten dituzte beren diruak ateratzeko. Beste banku bat dator laguntzera, eta hura ere balantzaka jartzen da. Chicagoko bere filiala ikutua dago ordu batzuk beranduago. Hurrengo egunean Londresko banka bat-tek expedienteak aurkeztzen du. Argentinak gero bere zorrak ez dituela jakinarazten. Tartean espekulazioa nahasten da, moneta batzuk jetxi eraziz... Hondamendia. Bankuak hiltzen, lantegiek ezin ordaindu langileen alokairuak,... ekonomia geratu arte.

Federal Bank, FMI eta Suizako banka nazionalaren artean holako mugimendu bati eusteko gai direla erakutsi dute. Baina ez ordea munduko herrialdeetako zorrak goraka da-

ramaten abiada azkarra gelditzeko.

1973tik 1981 artean Ekialdeko estatuen zorra 7.000 milioi dolaretatik 80.000 milioitara igo da. Era berean hirugarren mundukoena. Guzti hori berreskuratzeko ziurtasun kaxkarra dute Mendebaldeko bankuek. Hirugarren mundua esku hutsik dago.

Nazio behartsuak gogor astindu zituen petrolioaren 1973ko gorakadak. Enerjiaren ordainez bota behar duten diru kopuruak, zorrak egitera bultzatzen ditu. Bigarren txokean, 1979koan, zorrak areagotzen dira. Une honetan azaltzen da Paul Vicker, Federal Reservako zuzendaria. Inflazioa nonahi zabaltzen ari dela eta zorrek hartu duten martxa geldierazten du, dirua urriagotuz. Diru egiteko makinak ez dute hainbeste lan egiten. Rezesioa da.

HERRI BEHARTSUAN, KIEBRA ZORIAN

Kiebraren beldurra dago industria amerikarraren zenbait digantetan. Baina nazio behartsuak dira, berriz ere, okarren dabiltzenak. Beren esportazioak beheraka doaz, eta baita lehengaien prezioak ere: azukrea, kotoia, kafea, kobrea,... gero eta merkeago. Prezioetan indar egiteko ez daukate lehengai erreserbarik: harma eta lujotan alferrik galdu dituzte. Aurreko zorren interesak ordaintzeko zor berritan sartu behar dute, beraz.

Lehenengo puntu beltza: Hegoameriak. Brasil doa munduko zorrik haundien zerrendan lehenengo, atzetik Mexico eta Argentina dituela. Hazkundearen bidean begi luzeegia izan zuten, eta orain kiebran daude. FMIk aurreratu die dirua, baina hiru baldintza jarrita: lehengoa austeritate, ondoren austeritatea, eta azkenik austeritatea.

Afrikatarrak ez dabilta askoz hobeki, morosoen buru Zaire eta Zambia dituztela. Baina amerikarren aldean, kopuru ttikiak osatzen dituzte. Alderantziz gertatzen da Ekialdeko estatuekin. Rockefeller-en aholkuari jarraituz («estabilitatea askoz ere haundiagoa da estatu «sozialistetan» besteetan baino» -kakotxak bereak dira), ustekabeen heldu zaizkien petrodollarrek Ekialdean inbertitzen saiatu Mendebaldeko bankuak. Ondorioa: sekulako zorrak, eta Polonia den buru; gehienek zorra birnegoziatzea eskatu dute. Kapitalismoa, krisian dagoen komunismoa subentzionatzen.

ABERATSEN ARTEAN ERE ZORRAK

Zorraren sindromeak herrialde in-



Berriro ere 1929koa bezalako krisia?

dustriatuak ere harrapatu ditu. Dinamarka da sokari gehiegi tiratzearen adibide bat. Frantziak ere gero eta gehiago hitz egiten da, kreditu bila asko mugitzen bait da. Oraindik, dena den, konfiantzazkotzat hartua dago. Noiz arte? Bankako nagusiak urduri jartzen hasi arte.

Sinistezinena, ordea, erresuma petrolio emailen kasua da. Gabon, aberastasunez betea, lehengai kapital izugarria duena, ordainketa krisian erortzeraino bete da zorrez. Nigeria, garai batean jainkoak bedekatu, estuasun larrian dabil: porlan (zimentu) eskasiaren larria sartu zitzaizen agintariei, neurritz gainera pilak eskatu eta porlanez betetako untziek errenka luzeak egiten zituzten portuen aintzinean, hustu zain astea joan eta astea etorri. Afrikan petroliorik gehiena ekoizten duen herrialdea orain bere zorrari buelta eman ezinik.

Iran eta Irak korrika eta muturka hasi ziren industriatu nahian. Gerarak eta hondarrak jan ditu amets haiek. Libia, basamortua zela bihurtzeko asmotan zebilena, bezerorik gabe geratu da; Kadhafiren politikagatik-edo. Arjelia, Indonesia eta Benezuela, «burutsuagoak», haiek ere badituzte beren zailtasunak. Arabia Saudi eta Goldoko Emiratoek dirudite lasai.

PLAN MARSHALL BERRI BAT

1981ean OPEPeko estatuek 50.000

milioi dolarretako irabazia izan zuten. 1982an 27.000 milioi dolarretako galera. Amaitu da petrodolarren mirakulua. Herrialde atzeratuak, bestalde, 80.000 milioiren beharra izanen dute, beren betekizunak berdintzeko. Zer egin, bankuen artean horri aurre eman ezin diotenean?

Kalkuluak egiten hasiz geroz, Hirugarren Munduko herriek pilatutako zorra erresuma aberatsen errentaren %1ari egokitzen zaio. Hori da, hain zuzen, %1, aberatsek atzeratuei laguntzeko aztertzen erabili izan den xifra. Mendebaldeari interesatuko litzaiok, hori hola bada, herrialde probreen zorrak kitatzea, berriz ere aurrerapauso sendo baten oinarriak jartzekoan. «Ekonomi aurrerapenari begira, nazioen elkartasuna eratzea», sarri aski entzun izan dugun moduan.

FMI bihurtu da, bitartean, larrialdian badiltzan ekonomien sendagile. Baina bere prezioaz: latztasuna, austeritate politika ezarritik. Bera da, nolabait, zorretan dauden estatu guztien finantza ministraritza. Eta bizkitartean, erresuma industriatuek hazkondeari ekitea erabaki dute.

KONTSIGNA BERRIA: AZKARTZEA

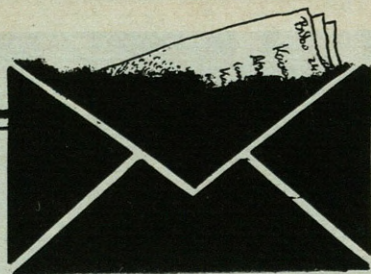
Oraintsu Parisen bukatu berri den «Hamarreko Taldearen» bileran (Belgika, Frantzia, Britainia Haun-

dia, Italia, Nederlandan, Alemania, Estatu Batuak, Japoni, Canada eta Suezia) FMiren diru iturriak bi halako haunditzea, eta edozein beharkizun larritarako diru kopuru bat ziurtatzea erabaki dute. USA izan da al daketarik haundiena eman duena. Orain arte, inflazioa kontrolatzea ipintzen zuen beste edozerren gainerik. Agianduak aldatu direla dirudi, zorren eta atzerakadaren arriskuez konturatuta. Frenatu egin behar zen orain arte. Azkartzea da agindu berria.

Beren azterketaren bukaeran Giesbert eta Mornand-ek ateratzen duten ondorioa hau da: bai Reagan eta bai Andropov ekonomiaren bultzada berri batean interesaturik daudela, azken honek Sobiet Batasuna edo egoea kaxkarrean aurkitu duelarik. Eta Peshing misilaz hainbeste ixkanbila sortzen ari den bitartean, bi potentzietako buruak itun bat egin asmoz dabilzela. Lehen pauso baten seinale urrearen gorakada litzateke: bie egiten die mesede, urre asko dutelako, bai meategietan, bai gordailuetan...

Denbora juxtua dago. Fiedrich von Hayek, ekonomia sailean 1974ko Nobel saria irabazi zuenak, hala era hondamendia, krak famatua, nahi ta ez badatorrela dio. 1929koa ere aldeaz aurretik iragarri omen zuen.

Iñaki ZUBIONDO



irakurleak
minutxo

IXILTASUN MINUTU BATEN ESKAERA

Atzo larunbatean egunkaria irikitzean Mikel Etxeberria gazte bahituaren Injeneri Eskolako ikaskideen «Ixiltasun minutu baten eskaera» jakin nuen.

Nere ustez, eskakizun hau ez dago gaizki; Bainan kontuan izan behar dugu Mikel Etxeberria ez dela gaur bahitua dagoen euskaldun bakarra, eta arazo hau ez dela gaur egun Euskal Herrian dugun arazo bakarra. Eta askosez guxtiago ere!

Dena horregatik, eta nahiz eta arazoa argitu nere eskutitz hau argitaratzen denerako; Hauxe esan nahi diet Donostiako Injeneri Eskolako ikasleei:

«Arazo baten aurrean ez dira beste guztiak ahaztu behar. Eta Mikelen bahiketa gertatu baino lehenago bahitu asko zeuden gure herrian. Eta zuek ixilik zeundeten.

Zuen Ixiltasun Minutuaren proposapena ez dago gaizki, bainan nik honela osatuko nuke:»

IXILTASUN MINUTU BAT

- 1.- Mikel Etxeberriaren askatasunaren alde!
- 2.- Espaina eta Frantziako espetxeetan bahituak dauden euskaldun guztien alde!
- 3.- Bahitua dagoen Euskal Herriko independentziaren alde!
- 4.- Bahituak dauden euskara eta euskal kulturaren berpiztearen alde!
- 5.- Euskal Herriaren aldeko borrokan erori diren gudari guztien alde!
- 6.- Gure aberri maitearen independentzia eta berpizkundera ikusi gabe hil, hiltzen eta hilko diren euskaldun guztien alde!

BESTERIK GABE, zuen laguna.

Begoña ERROTAETXE

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

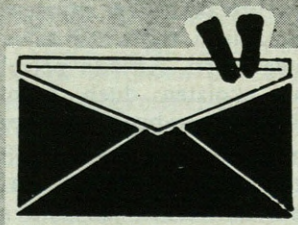
Herria Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA



ARGIA astekaria
Ramonenea etxea, behea.
Virgen del Carmen, z/g

Donostia (12)
T. 28 33 99

ANTTON EZEIZA: ZINEMA, PROJEKTU NAZIONAL BATEN BARNEAN

Azkeneko «Ikuska»rekin eta Imanol Uriberekin «ex aequo» eman dioten saria jasotzen egon behar zuen mementu berean izan ginen berarekin ondoren doakizuen elkarrizketa grabatzeko. Horrelakoetan esan ohi den legez, «en un lugar del País Vasco francés». Izan ere, bere bigarren herbeste honetan (lehenengoa Mexikon pasa zuen) mintzatu gara elkarrekin, pasatako ibileraz, gaurko arazoetaz eta etorkizuneko esperantzaz.

Antton zinemagizona da kopetatik oinetara. Ez dugu uste gainean sei luzemetraje izango dituen jende asko dagoenik gure artean, eta horrek pisu moral bat ematen dio bistan dagoen bezala. Eritziak eritzi, esperientziak badu bere pisua eta hari eman diogu hitza.



«Orain arte egin diren filmeetatik, batere ezin da kontsideratu euskal filme bezala».



«Cubarako bidaian deskubritu nuen Euskadi, han ikusi nuen borroka soziala eta borroka nazionala batera eraman zitezkeela».

ARGIA.— Non eta noiz koka genitzake zure karreraren lehen pausuak?

ANTTON EZEIZA.— Ni Donostian sortu nintzen 1935 urtean. 1956an eta soldaduska bukatu eta gero zinemako eskolara abiatu nintzen. Nik ordurako banuen sentimendurik alde horretatik ez zegoela ezer egiterik. 1956an —eta niretzat bederen— etxetik aldegitia, familiarekin puskatzea, ezkertiarra izatea eta guzti horrek bazeukan halako kutsu espainolista bat. Ia esan dezaket mementu hartan euskal munduarekin puskatzea exijentzia bat zela, euskal mundu horrek beste guztiarekin puskatzea galera zuen neurrian. Eta ez euskal sena fatalagatik (ama Larraulgo baserrikoa, aita Oiartzungoa, e.a.), nolabaiteko giro euskaldunik ere bagenuen, baina hamazazpi edo hemezortzi urteko haustura tipiko horrek

garai hartan esan nahi zuen euskal munduarekin puskatu beharra eta ni soldaduskara joan aurretik komunista egin nintzen baina Espainiako partiduarena, ez bait zegoen euskal komunistarik.

A.— Gainera, Madrila joan zinen eta horrela areagotu zen dudarik gabe euskal munduarekin hauste hori...

A.E.— Eta ez hori bakarrik. Nik uste dut Madrila edo Parisa baldin bazoaz zientzietako karrera bat ikastera, bada teknikak ikasi eta bueltatzerakoan desnazionalizazioa ez da hain handia. Baina ni zinema ikastera joan nintzen, eta karrera hori ideien arloan desarrolatzen da, proiektzio kultural horrek areagotzen du desnazionalizazio hori eta erabatekoa bilakatzen du.

A.— Garai haietan hasi al zinen iadanik filmeak egiten?

A.E.— Nire lehen filme espainiarra 1963an egin nuen, eta zinemagile espainiar ezkertiarren eredu azpian lau filme egiten ditut. Lehenengoa Andaluzian pasatzen da, hirugarrenak Antonio Gades dauka aktore bezala...

A.— Filme horiek laburrak al dira?

A.E.— Luzeak, luzeak, aktoreekin eta guzti. «Nuevo cine español» delakoaren fundatzaileetako bat naiz, Saura eta beste batzurekin batera. Pentsa lau luzemetraje egin nituela, ez da hain gutxi. 1970an ixten da ziklo hori, zinema espainiarraren ziklo hori. Laugarren filmea 1969an egin nuen, eta ez da kasualitatea suizidio batekin bukatzea, kontutan hartu behar bait da garaiko giroa nolakoa zen, etabar, etabar.

A.— Nola hasi zinen berriro euskal giroarekin kontaktuak hartzen?

A.E.— Nire ustez esan daiteke 1967tik aurrera —ETAren V. asanbladatik aurrera gutxi gora behera— hasten dela posible bihurtzen Euskadin euskalduna eta gorria izatea. Hau da, borroka nazionala eta borroka soziala biak batera eramaterik bada-goela. Orduan hasi nintzen paraleloki hemengo jendearekin kontaktutan eta badago pertsona bat nire garapen pertsonalerako hil ala bizikoa: Joxeba Etxebarrieta. Juizioak izaten zituen astero Madrilén eta nire etxera etortzen zen anaia balitz bezala. Euskaldun bat independentista eta abertzalea dena baina aldi berean ezkertiarra aurkitzeak, tripa guztiak nahasten dizkit.

A.— Dena dela urruti egoteak galezaraziko zizun euskal munduarekiko hurbilketa hori, ezta?

A.E.— Ez, begira. Bada beste datu bat oso inportantea. Nik Cubara egin nuen lehenengo bidaia 1966an eta gezurra badirudi ere nik Euskadi Cuban deskubritu nuen: hasteko konturatu nintzen partidu komunista espainiarrarena kaka zaharra zela, eta bigarrena han gauzatutako borroka posible zela beste nonbait ere eramatea, hau da, eta desberdintasun guztiak salbatuz borroka soziala eta borroka nazionala posible dela, irabazi dutela eta gainera borroka armatuaren bidez eraman dutela aurrera. Hori dena deskubritzeak Euskadiko borroka deskubritu arazi zidan.

A.— Halere, Madrilén segitu ze-nuen bizitzin.

A.E.— Bai, 1970rako bukatuta nago zinemagile espainiar bezala, baina 1973 arte Madrilén bizi naiz eta urte horretan etortzen da polizia nire bila eta herbestera aldegin beharra

daukat. Eta Mexikora.

A.— Mexikon berriz zure zinema karrerari eusten diozu, ezta?

A.E.— Ni Mexikon egon nintzen 73tik amnistiaraino, 1977raino. Birtartean, bi filme egin nituen, horietako bat «Mina». Filme hau ez da euskal filma bat, baina baditu elementu batzu euskal mundutik hartutakoak, Mexikoko independentziaren gerran kokatzen da baina problematika independentista, sektore sozialena, etabar, berdina ageri dira. Pertsonaia, Mina, Mexikoren alde borrokatzen duen euskaldun bat da, eta badira beste zenbait elementu horrelakoak. Euskalduna dela esaten ni azkena izango nintzateke, baina bai esango nuke Euskadiko borrokarekin konprometitutako batek egindako filmea dela. «Mina viento de libertad» horretaz aparte beste filme bat egin nuen, askoz komertzialagoa, eta 1977an amnistia etorri garaiez Euskadira bueltatu nintzen.

A.— Beste filme hori nolakoa zen?

A.E.— Filme poliziakoa da. Ez du interesik, polita da, baina erabat konsumorako egina dago, ez du interes ideologikorik. Ganster mexikoharren, filme nihilista bat da, baina kanadar batek Singapuren egindako filmea izan zitekeen, ez du identifikazio seinale berezirik.

A.— Handik bueltan Euskadira itzuli zinen, zergatik ez Madrilra?

A.E.— Egia da ni zuzenean Donostiara etortzen naizela, burutik ere ez zaidala pasatzen Madrilra joatea. Eta hori bi arrazoiengatik, hango mundua niretzat agortua dagoelako, eta bestetik Euskadin dagoeneko zinemagile bezala badagoelako lan egiteko eremu bat lehen ez zegoena. Diktadorearekin borroka aurrez aurrekoa zen, abangoardia armatua estatuen kontra, ez zegoen beste aukerarik. Arenalak esan ohi zuen garai haietan euliak kainonazoz hiltzen genituela, eta oso ondo, baina 77rako giroa aldatua zegoen, bazegoen posibilitate bat lan egiteko eta nire lekua hemen zegoen, Euskadin.

A.— Zinemagile espainiarra izan ondoren, eta kosmopolita ere izatetik pasata, euskal zineman aritzea erabaki zenuen. Zein abiapuntu hartu zenituen zure lanerako?

A.E.— Niretzat inportanteena ez zen filme bat gehiago edo gutxiago egitea, baizik eta euskal zinema nazional batetarako oinarriak sendotu. Nik ulertzen dut jende gazteago bantentzat planteiamendu horiek balio ez izatea, eta igoal esango didate «noski, hik egin duk eta», eta nik

konprenitzen dut hemeretzi urteko gazte batek bere ilusioak bete nahi izatea, baina alde horretatik kontutan hartu ni bueltan natorrela guzti horretatik: berrogei urterekin sei filme luze egin ditut, Cannes eta Veneziako zinemaldietan izana naiz... alde horretatik zinemagile baten ametsak beteak ditut. Orduan, hona etortzerakoan pentsatu nuen nire izenaz baliatuz filme bat edo bi egiteko dirua lortu baino hobea izango zela euskal zinema batetarako oinarri sendo bat jartzan hastera.

A.— Sasoi honetan, ia behartutako galdera dirudi honakoak, zein baldintza bete behar ditu filme batek «euskal» deitura jaso ahal izateko?

A.E.— Niretzat garbi dago, Euskadin eginga izatea, bertako jendearekin baina horretaz gain euskaraz eginga egotea. Niretzat, euskal filme ba-

tek gutxienez egin behar duena zapalketa ez iraun araztea da, eta horregatik egon behar du euskaraz, eta horregatik lagundu behar du identifikazio nazionalaren birreskuratze prozesu horretan.

A.— Baldintza teorikoak horiek izanik, praktikan zein eragozpen aurkitzen dituzu?

A.E.— Hasteko, iruditzen zait luzemetrajerako prestakuntzarik ez dagoela, ez pertsonala eta ez kolektiboa. Hizkuntzaren problema dago haseratik, baina ez azaletik begiratuta, zeren dokumental bat egiteko aski zaizu euskararen ezagupen oinarriko bat edukitzea baina aktoreekin lan egiteak beste maila bat eskatzen dizu. Fikzioak, gorengo expresiobidea den neurrian, eskatzen dizu dagoeneko finkatua egotea gauza pilo bat: dramaturgia, hizkera maila guz-

«Gaztetan, euskal munduarekin puskatzea exigentzia bat zen, euskal mundu horrek beste guztiarekin puskatzea galera izan zuen neurrian».



Antton Ezeiza gaztea, argazkian Luis Buñuel zinemagilearekin batera.

tiak, eta hori guztia airean dago oraingoz. Badirudi beste nazioetako zinemak erabakia daukala iadanik aktoreak mogitzeko era berezia, argiaren tonalitate berezia, eta horrek egiten du zinema italiarrak edo frantsesak modu berezi bat edukitzea beretzat. Euskal zinemarekin posible izateaz gain, derrigorrezkoa dugu es-tilo berezi hori lortzea:

A.— Planteiamendu horiekin, zer zentzu izango luke filme konkretu bat subentzionatzea?

A.E.— Ni ez naiz joango inongo iniziatiba pribaturik gaitzestera, baina nire ustez subentziotarako politikak globalagoa izan behar du, eta hala komentatu izan diet dauzkagun autoritate baskongadilo hauei. Subentzionatu behar dena ez da proiektu konkretu bat, plan orokor bat baizik. Hau da, filme baten proiektu osoa subentzionatu baino aktoreen zentsu bat egitera konprometitzen badira, hizkeraren azterketa bat egiteke arduratzen badira, etabar. Finantziatu behar dena gure filmografiaren oinarriak ikertzea da, filme hau edo bestea finantziatzea absurdoa iruditzen zait. Horretarako beste nazioetan nola eraman den ikustea komeniko litzateke.

A.— Baina ba al dago beste herrialderik eredu bezala har dezakegunik?

A.E.— Honelako korapiloetan, nire ustez antza handiagoa daukagu hirugarren munduko herrialdeekin bestelakoekin baino, ez desarrollo ekonomikoaren aldetik, zeren garbi dago herrialde industrializatu bat gara eta, baina bai herrialde horiek ere birrafirmazio fase batetan dauden aldetik. Esate batera, adibide hobeago iruditzen zait Mozambiquen zinematografia nola ari den eraikitzen jakitea, Alemaniako azken mugimenduak ezagutzea baino, eta ez zinema mozanbikearra egin behar dugulako («El Pais»etik eta, beti salatzen diguten linea horretatik «tercermundistak, curas, furibundos»), baina ministerio baten kultur bokazioaren aldetik askoz jakingarriagoa da beste edozein baino.

A.— Eta hori guztia ikertzea ez al da asmo handiegia bat?

A.E.— Beno, ez dakit, baina nire ustez garbi dago egunen batetan euskal zinema bat edo euskal literatura bat egoteko gaur egun egin behar dena gehiago izango dela azterketa kontutuan ekintza kontutuan baino. Eta horrek mementu batetan suposatzea, baina hori norberak ikusi behar du. Agian erdarak aurrera jo zuen



«Egindako hamalau «Ikusketan» euskara kontuetan ez dugu zentimetro bate-
re traizionatu».

gramatikoen azpilan bati esker edo bestela mementu batetan Cervantes bat atera zelako. Bakoitzak aukeratu behar bere bidea.

A.— Badirudi elkarrizketa altura honetara iritsita, «Ikuska» proiektuaz hitzegitea egokitzen zaigula.

A.E.— «Ikuska» filmeen proiektua mikroproiektu bat da baina linea horren barnean adibide gisa balio dezake. Bakoitzak banan banan izan dezakeen balioaz gain, badute orokorrean balore komun batzu. Adibidez, nik saioa egin nuen «Ikuska» bakoitza tipo desberdin batekin egin zezan, eta saiatu nintzen bestaldetik ere bateriak kargatuta zegoen jendea izan zedin. Adibide garbiena niretzat Koldo Izagirre da, aurretik hainbat liburu idatzita zegoena, etabar, etabar. Eta hizkuntzari buruz, esate batera, oso esperientzia polita izan da «Ikuska»rena, zein hizkera mota, zein proportziotan, etabar. Kultur politika baten barnean eginak daude. Izan ere, «Ikuska» filmeek hamaika akats izango dituzte baina badute bertute handi bat, kultur politikazko ikuspegi batetatik ikus daitezkeela alegia.

A.— Zein neurritan balio izan du «Ikuska» esperientziak aurretik aipatutako euskal zinemaren proiektu horretarako?

A.E.— Normala den bezala, limitazioz betetako proiektua izan da «Ikuska»rena. Hasteko, subentzioa erdi instituzionala izan da, Caja Laboralarena etabar, horrek dituen limitazioekin. Bestalde, filmeak egin dituen jende asko ere ez hain bokazionala mundua konpontzeko orduan. Baina limitazio guztien gainetik badira printzipio batzu aurrera atera ditugunak, eta hori inportantea izan da. Gonbarazio batera, kultur operazio osoa bakoitzaren obra konkretua baino pisudunagoa dela garbi gelditu da nahiz eta batzutan borrokak sortu hori dela eta. Euskararen kontua ere ez dugu zentimetro batetan ere traizionatu egindako hamalau «Ikusketan».

A.— Zeuk aipatu duzu berez anti-instituzionala zarela. Zerk eraman zintuen «Ikuskak» zirela eta instituzioetatik diru bat onartzera?

A.E.— Beno, hasteko ez nuen dirurik hartu instituzioetatik. Caja La-

«Filme batek, euskalduna izateko, Euskadin eginga behar du izan, bertako jendearekin, baina horretaz gain euskaraz izan behar du».

«*“Ikuska” filmeek hamaika akats izango dituzte baina badute birtute handi bat, kultur politika baten barnean ikus daitezkeela alegia*».

borala ez da ministerio bat eta horretaz gain, Caja Laborala eta Banco de Vizcaya ez dira gauza bera. Hau da, kapital pribatuaren barnean ere matizatuenaekin ari nintzela. Konturatu behar duzu kultur ekintzetan garestiena zinema dela, eta operatibo bat errentable bihurtu behar duzu. Poema bat idaztea erlatiboki merkea da, baina «Ikuska» izeneko poema batek milioi t'erdi balio ditu. Garbi dago inizatiba abertzale, ezkertiar eta antiinstituzionala infinantziabilea zela alde horretatik. Posibilismorik edo instituzionalismorik egon daitekeen aldetik, prest naukazue kritikarako, baina aldekoak eta kontrakoak mahai gainean ikusi eta gero nik baieztatzea erabaki nuen.

A.— Limitaziorik ekartzen al du tematika aldetik horrelako finantziaketak batek?

A.E.— Noski. Gainera, ez zegoela bakarrik Caja Laborala, Orbegozo Fundazioa ere tartean zegoen. Orduan eztabaidatu genuen eta behetik tope bat ipini genuen eta goitik beste bat. Behetik hasita, nik puntu batzu nituen rebajatu ezinak: Euskadi nazio bat dela, eta zazpi herrialde dituela. Goitik ikusita, ezingo nituen aipatu horrek ekartzen dituen ondorio politikoak, etabar. Puntu horretan, balorazio bat egin behar nuen: pena merezi al du kultur proiektu horrekin aurrera segitzeak? Baietz pentsatu nuen eta gaur arte. Beste herrialde batetan, nazio problemarik ez balego, ez nuke onartuko, baina Euskadin onartu nuen tematika aldetik plegamendu hori.

A.— Kritikarik jaso al duzue gaien limitazio horregatik, hau da, aldezturritik ikuspegiaren planteiamendu konkretu bati uko egin behar horretatik sortzen den limitazioarengatik?

A.E.— Kasu konkretuago bat aipatuko dizut: Iribarren omenaldiaren diruaz egindako «Euskara eta kirola»

hiru laburrak. Gai aldetik begiratuta planteiatzen den tematika heroe positiboaren moldeen bitartez mugitzen dira, Everest eta Zabaleta, estropadei buruz, futbola, etabar. Areago esango nuke, filme horiek ingelesez baleude, ia ia faszismoraino tratamendua izango lukete. Baina hemen problema oso bestelakoa da, haurrak futbolera erderaz jolasten dira, eta orduan ikustea Iribar eta Kortabarria euskaraz hitzegiten, horrek berak badauka balore bat eta balore horrek eraman gaitu beste horretan amore ematera.

«Filme hau edo bestea subentzionatzea absurdoa iruditzen zait, finantziatu behar dena gure filmografiaren oinarriak ikertzea da».

Eta tutbolari buruz mintzatzerakoan, ez ditut haren zikinkeria denak kontatzen, beste ikuspegi klasiko bat baizik.

A.— Erdaraz ez zenuke horrela egingo agian.

A.E.— Horixe. Dударik ez dago zinemagile espainiarra bezala ez nintzatekeela arituko Madrilgo Kutxak ordainduta Vallecasko hizkerari buruz filmeak egiten. Horixe da desberdintasuna.

A.— Lehen aipatu duzu euskal zinemari buruz teorizatzerakoa dedikatu behar dugula eta igoal ez hainbeste filme bat edo bi egitera. Praktikan ez al da kontraproduzentea gertatzen jokabide hori?

A.E.— Betiko eztabaida duzu hori: zer da beharrezkoena, nobela pilo bat edo orientabide nobelistiko bat. Baina eske zinemaren areagotzen da korapilo hori, zeren filme bat egiteko behar dituzu aktoreak, kamara, zuzendari artistikoa, montadorea eta beste



mila pertsona gehiago. Konplexutasun mekanikoa askoz handiagoa da. Ni erruduna izan naiteke, eta aitoritzen dut, agian polikiegi joateagatik baina nire deskargurako esan behar dut inori ez diodala trabarik jarri. Gerta zitekeen norbait ateratzea, eta pum, filme sorpresa bat egitea, baina orain arte egin direnetatik nire ustez ez da batere atera ezaugarri horiek betetzen dituenik.

A.— Azken urteotan egin direnetatik ez al da batere salbatzen zure ustez?

A.E.— Nik ez dut esaten salbatu edo ez salbatu, nik ez dut filmerik anatemizatzen. Nik Pontecorvori ez diot anatemarik ipintzen, esaten dudana gauza bakarra eta haren filmea ez dela zinema argeliarra inondik ere, nahiz eta hari esker Argeliaren aldeko kontzientziazte lan handia burutu. Nik ez nuke inorekin haserretu nahi, baina zergatik pentsatu behar dut «Segoviako ihesketa» euskal zinema denik? Pertsonaiak euskaldunak dira, etabar, baina nik aipatu dudana proiektu orokor horri ez diote batere laguntzen, hori niretzat ez da euskal zinema. Baina hori bai, horrek ez du esan nahi filme horiek baztertzen ditudanik, hori ezta pentsatu ere.

«Ni erruduna izan naiteke agian polikiegi joateagatik, baina nire deskargurako esan behar dut inori ez diodala trabarik jarri».

Jexus IJURKO

Oraingo hau, lehen, hemen bertan emaniko informazio baten osagarri eta balantze gisa izan daiteke. Dakizuenez, arazoa konpondurik geneukan Toki-Ederko informazioa argitaratu zenerako.

TOKI-EDER BERRIRO



Burrukaren garrantzia

Aurrera baino lehen, eraman dugun burrukaren garrantzia eta aurrerantzian izango duena azpimarkatu nahi nuke.

Eraman dugun burruka oso luzea izan da eta nahiko denbora izan dugu gauzak aztertzeko. Esperientzia hau positibotzat jotzen dut nik; hobeki ezagutzen dugu elkar, kolektibo homogeneo bat lortu dugu, organizazio mailan asko ikasi dugu, aurrerantzian gure funtzionamendua finkatzeko lehen urratsak eman ditugu. Gu indarturik atera gara, baina batez ere euskarak irabazi du.

Bestalde, burruka honetan, hamaika elkar ezagutze, kontakto eta esperientzia jasotze izan dugu. Euskararen alde mugitzen den ororekin egon gara eta bide berriak urratzen hasi.

Zertan datzan akordioa

Ehun bat egun entzerraturik egon ondoren, abenduaren 29an iritsi ginen akordio batetara Diputazioare-

kin. Guk zera eskatzen genuen:

—euskarazko irakaskuntza (D modeloa)

—Ikastola bat, bertan D modeloa eman ahal izateko, beste modeloren nahasketarik gabe.

—Publikotasuna, hau da, Diputazioaren gain finantziaketa eta andereñoak kontratatzea.

Azkenean Diputazioak errekonozitu du gure modeloa eta datorren kurtsoarako ikastola bat (guretzat bakarrik) izendatuko du, baina aurtengo kurtsoan B modelokoekin egon beharko dugu «Marqués de Santillana» deritzan ikastolan.

Diputazioak hamaika taktika erabili du gure burrukari amaiera emateko: **indarra**, miñoiak bidali zituenean gu desalojatzera, **telefonoz deitu** ea bildurtzen ginen; **gezurrak argitaratu**...

Dena den, helburua argi geneukan eta ez ginen beldurtu, indartu baizik. Gure helburu nagusienetako bat, burrukan geunden bitartean, zera zen: **gure arazoa hedatzea**.

Hortarako hamaika eratarata jokatu genuen: mahai inguruak, kotxe karabanak, kartelatzeak, manifestapenak, orri banaketak, auzo elkartetara joan, hauteskunde garaian mitinetan hitzegin, ikastolei laguntza eskatu, kantaldiak prestatu, bertsolariak ekarri...

Beste gauza bat egin genuena eta Diputazioak espero ez zuena zera izan zen: klaseak bertan ematen hasi ginela.

B modelokoan jokaera

Akordio hori firmatu ondoren, entzerrua utzi genuen eta Diputazioak dei publikoa egin zuen andereñoak kontratatzeko. Akordio hori publiko egin zen eta klaseak hasterakoan gutxien uste genuena gertatu zitzaigun: «Marqués de Santillana» deritzan ikastolan zeuden B modeloko gurasoak gure akordioaren aurka altxatu ziren. Egia esan, ez genuen uste horrelakorik. B modelokoan eskariak ez zuen ez hanka eta ez buru, gure ustez.

Guraso talde bat ikastolan entzerratu zen bi egunez eta sarrera galera-

zi gure haurrei. Oraindik ez dugu ulertzen neurri horien zergatia. Dena den, beraiek esan zuten, beldur ziren, gu hara joatean, ikastola guretzat geldituko zelakoan. Akordio publikoak garbi esaten zuen probisionalki geundela ikastola horretan, kurtsu hau bukatu arte.

Gure burruka ez da inoiz beste guraso edo haurren aurka izan, Diputazioaren aurka baizik. B modelokoen burruka berriz, gure eta gure haurren aurka planteatu da eta hori oso grabea iruditzen zait. Ez daiteke burrukarik egin lagunen aurka, nahiz eta modelo ezberdinetakoak izan. Dena den, azkenean konbentzitu genituen B modelokoak eta horrela garbitu zen gure arazoa. Bakoitza libre da nahi duen modelo aukeratzeko, baina ez beste modelo bati galera izateko.

Dena dela, gauza bat ikusten da garbi, modeloak bata bestearen aur-

ka jartzeko ezarri dituztela. Aurrera begira, modeloen arazoa gainditu beharko dugu edo gure artean haserreka ibiliko gara eta guk galduko dugu euskara. Mesede ederra egingen diogu Madridi.

Gerora begira zertan saiatu

Lortu duguna asko da, baina gertatzen zaigun lana gehiago. Lehenik, D modeloa aukeratu dugunok gai izan behar dugu gure modeloa aurrera ateratzeko eta Gasteizen gainera.

Horretarako euskara nagusitu eta euskal giroa sortu behar dugu bai ikastolan bai ikastolatik at. Badugu buruan hainbat eta hainbat asmo praktikan ipintzeko. Eta nagusienez, bat gurasoak euskalduntzea da.

Bestalde, euskal irakaskuntzan, ikastoletan batipat, mugimendu bat sortzen ari da, publikotasunaren aldeko mugimendua. Egun, euskera

salbatzeko tresna txarra da ikastola pribatua. Baina, aurrerantzian, euskara ikastola publikoan salbatuko da (eta hor eta horregatik bakarrik, noski). Euskadin, guk behar ditugun «eskola nazionalak» ikastola bihurtu behar ditugu.

Egunen batez, hemengo Diputazioak Euskal gobernoari utziko dizkio bere ikastolak, baina orduan ere, publikotasunaren alde eta «eskola nazionala= ikastola»-ren alde egonen gara.

Ikastolen estatutoa ere martxan dago, eta publikotasunaren alde gaudenok ez dugu konfidantzarik.

Badugu ikastola orok, bai publikoek bai pribatuek zer eta non lane- gin.

Peli Razkin

(Toki-Ederko guraso bat)

Foronda - Sondika

INTERESEN ARRAZOIA

Forondako aireportua eraiki zuten unetik hasi ziren istiluak. Ez da beraz oso eztabaida berria. Hasiera hasieratik igarri zen alde bakoitzak zer nahi zuen; bere lurraldeko aireportua bultzatzea alegia (eta igarri zen igarri ere, eritzien atzetik zerion enpresarien usaina). Baina arazora itzuliz argi ta garbi dago Euskal Herria bezalako eskualde batetan ezinezkoa dela hori; aukera bat egin behar dela, edo Foronda bultzatu edo Sondikak jarraitzea orain arte Euskadiko aireportua izaten.

Hauze litzateke arazoa hitz gutxitan; hots, ezin dela bi aireportu nahiko garrantzitsuak hain hurbil kokatu, izan ere ez da oso logikoa.

Honegatik hasi zen hasieratik Bilbo ta Gasteizen arteko istilua sortzen; hura zela inguruko aire-

porturik onena, bestea ordea, urtetan ari zela eta defenditu behar...

Gasteiztar askorentzat berriz, Foronda Bilboko aireportua zen (da). Ordu erdi batetan joan daiteke Bilbotik Forondara ta alde-rantziz. Zarata ta kutsadura ordea, Gasteizen. Hauze zen gasteiztar askoren ustea, eta oraindik ere horretan diraute. Dena den eta arazoari dagokiolarik, urte berri eraso berria suertatu zaio; eta oraingoa «Sociedad de amigos de Foronda» edo, delakoa sortzean eztabaida berpiztu da eta gehitu Arabako diputazioarekin antolatutako ekintzak direla medio.

Ikaragarria da eztabaida honetan erabilitako diplomazia, denbora guztian ari dira beren aireportuak defenditzen bestea kritika gabe (eta kritikatzin etengabe

era berean); hori bai, norberarena laudatzen, defenditzen haina denbora iragan dute.

Baina hau idazten duenaren ustez ez dute barne-barneko arazoa ikutzen; ez daramate ongi guztiau. Elkarrekin, erakusketak eta diputazioko bilerak egin beharrean, eseri ta aireportu biak aztertuta beharko lituzkete; bata ta bestearen posibilitateak, egoera... Baina norbera bere interesei so dagoelarik, eta ahalik eta errentagarria atera dadila ari bada, eztabaida desbideratuko du, itzali denboraldi batetan edo hau txiki batek bezala bere haserraldia erakutsi, baina ez besterik!

Honela ez da deusik konponduko, interesen arrazoia ez baitu gehienetan arrazoia.



JEXUS, JEXUX!! IJURKO, HAU DA LOTSARIA ERAMAN DUDANA

Zeruko Jainkoak, Amabirjinak edo goiko Manuelek argi egingo ahal dit. Besterik ezean inpernuko Patxik bere suaren bidez. Bai, argia edo zentzua betor **Argia** hontara edo, gutxienez, aburu hertsietatik ateratzeko zerbait.

Irakurri dut 959. zenbakian Jexus Ijurkok idatzi duena (lehenago Ikurko zela usten nuen; baina, orain, batek badaki nor). Jexus, Jexus!! Baina, jendeak zer uste du, bestek ere ez dakitela gehiegikeriak esaten ala? Egia esan, jakin izan banu Jexus Ikurko delakoari holako larrialdia sortu behar niola, behar bada isilik egonen nintzen. Non-bait, ustegabeen, bere luma zorrotza amuztu bai dut. Zer pena! «Erreprotxeak» merezi ditut, baina oraindik ez dakit nork eman behar dizkidan.

Alperrikako hitz galduen jokorik ez diot besteri galeziko; baina «indulgentzien eta absoluzioen» kezka gehiegirik gabe bizi izan denak ere bere buruaren alde ohar batzu egiteko eskubidea du, bereziki okerra eta zuzena nahasten direnean edo erreaxkiodun baten aurrez aurre aurkitzen denean. Zeren, irakurleai horrenbeste zor zaio.

Tontoa ez denak badaki amagandik jasotakoa, ez dela guttiz edo zehazki amarena bezalakoa. Inoiz ez bai dut esan amak bezalakoa. Eta amagandiko bizkaieran ez nuen jaso ez H, ez Z eta ez TS ahozkatzeko ahalmenik. Gure artean hizkuntz geografiaz zerbait dakitenek horrenbeste ere jakin behar zuten. Hori ulertzen ez duenarentzat aski zait gogoak ematen didanean, gogoak agintzen duen erara egiten dudala esatea. Zuzentasunez inork ezer «erreprotxatzerik» ez duenez pertsona bera faltatzen ez den artean. ONU-ren eskubide arauak aipatzen hasi beharrik ez dut zentzudunen artean. Arrazoiak ari dena konturatu behar zen bere burua itxura gabeko kritikapean jarri baino lehen. Zeren, behin eta berriz esango diot, euskaraz eta euskararen alde lana egiten duenari ere bere errespetua zor zaiola.

Idazle bakoitzak, berak neurtu behar du giroa, «mass media» eta bere gogoen erantzukizuna. Eta, norbere buruari kontuak eskatu, besteenari baino lehen.

Bestalde, auzi hontan haritik landa nor dabilen ikus dezagun. Hortarako, zera esango diot, xuberotarra telebistan zuberotarrez ere oso pozik entzungo nukeala. Bai horixe! Han bertan ere gustatzen zait berekin solasean ihardutzea, nere idazkiren batean hala esana dudanez. J. Ijurkok emango ote dit «xuberotar informatibo» horren aukerarik? Hala bada, betor zorionean.

Tituluen atzetik inoiz ibili ez naizenez, J. Ijurko edo delakoaren «instinto morbosoa» guti axola neri, eta «D» mailako titulurik ez dut behar idazle libreprintsalaria izateko. Ez dakidana, zera da, J. Ijurko berak holako titulurik nahi duen. Hala balitz, eta euskaraz jakiteagatik bada, artikulu horren arabera oinarriturik tituludun ateratzea «aparizio sorpresiboa» izango litzaiguke. Hori bai, Jainkoagan sinetsi gabe Andre Mariaren Birjintasunean sinestea bezalakoa.

Artikulu hori delata, hau da lotsaria eraman dudana. Gauza hauek esan beharrez, ahalge utzi nau. Eta, txarrena ez da hori. Txarrena da, Ijurkok ahal duela izena aldatzea, baina nik ez; ez izenik eta ez aurpegiarik, Juan San Martin naizenez. Erantzunen azpian nik nere izena jar-tzen bai dut, eta ez izenordezkorik.

Beste puntu bat argi utzi beharrezkoa, Jexus Ijurko delakoak ez badaki ere, Euskaltzaindiak ez duela ez ni eta ez beste inor idazkerazko erabakiez behartzerik, gomendatu baizik. Eta, gomendio hori ere, gure artikuluak begiratzen dituen edozein irakurle ohartuko denez, Ijurkok haina betetzen dut. Nere artikuluok, gutienez, euskaraz bai daude, Ijurkorenak ordea, erdaraz ere badakidalako ulertu ditut. Ulertu ez dudana, zera da, mafia aitzakiaz agertu duen seta.

Guzti hontaz, txundituta gelditu dena, ni neu naiz. Ez bai nuen espero gauzak bideratzez egin nuen artikulu-txoak holako arrakasta izanen zuenik. Hor ba, nondik bihurtu natzaion A. Fermin Iraolagoitia jaunari ere aingeru. (Ikus **Deia**, 1983-I-9-koa, Bizkaiko edizioan). Baina, gauzak ez dira horrela. Nerearen sarreran aski garbi esaten nuen «idazleak, berak hautatu behar du norentzat zelan idatzi, eta euskara batuaren alde gaudenok jasan-berak izan gaitezen euskaraz idazten duenarekin, arren, naiz batuan edo naiz euskalkiren batean egin; zeren, bakoitzak ditu bere arrazoiak eta euskara batua helburu-tzat hartu dugunontzat ere euskalki batean idazteak kalte gutiago duelako gure hizkuntzarentzat erdaraz idazteak baino». Uste dut Bizkaiko euskalkiaz ari ginela, ez subeuskalkiez, zeren bizkaierak ere, bere literatura apurrean, aditz forma jator bat badu. Mogeldarrendandik Txomin Agirrera doana, Añibarro, Pedro Astarloa, Uriarte eta Fr. Bartolomek erabilia eta nik horiek ditut maite, ez tradizioaz kanpo dabilen hori. Baina, tira, gainerakoa ere gaitzerdi.

Dena dela, bere idazkizko partadeitzari esker, orain ez dakigu adarra nork nori jotzen dion.

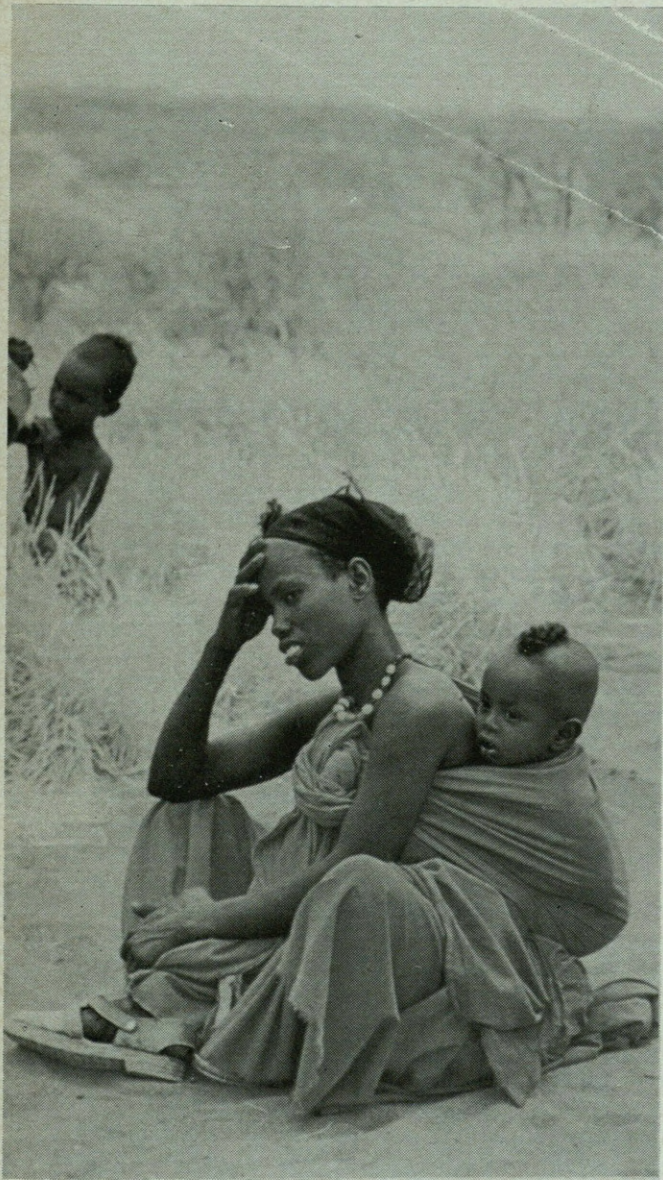
Juan San Martin



IPAR AFRIKAKO ISTORIOAK, PIKARESKA ETA ABAR

Joxemari ITURRALDE

Azken egun hauetan bi liburu arrunt interesgarri iritsi zaizkit eskuetara eta pozik irakurtzeko aukera izan dut. Alde batetik nahiko ezberdinak nahi bada, literatur teknika mailan baina halere badute zerikusirik tema edo gaiaren partetik baita geografia eta sozial aldetik ere. Bata espainolez idatzia: «*El pan desnudo*», Mohamed Chukrirena; bestea euskaraz: «*Aldjezairia askatuta*», gure Txomin Peillen-ena. Gaur egun ez zait batere laket liburuen literatur kritikan aritzea, (agian urtetan horren ikasi beharra izan dudalako), horregatik bi liburu hauen kritika literario, zehatz, serio eta sakona oraingoz beste batzuegan uzten dut eta beste zenbait puntu erosoago aipatu nahi nuke. Globalki hitz egitekotan ezer gutxi da Ipar Afrikako gauzetaz dakiguna, batipat literatur arloan, hain baita gutxi eta eskas handik datorkiguna, hemen argitaraturik aurki dezakeguna (espainolez argitaratuei buruz ari natzaizue noski; Frantzian aldiz badute gehiago, adibidez, Ipar Afrikako herrien literatur antologiak: nik ezagutzen ditudanetatik «*Tunisia-ko ipuin zaharrak*» liburua bi tomotan adieraziko nuke. Badirudi literatur mailan behintzat Frantziako kolonialismoak espainolak baino gehiago eta hobekiago jakin izan duela bertako gauzak jasotzen). Dena dela, eta zorionez, Ipar Afrikako gauzetaz mintzatzen diren liburuak gero eta ugariagotuz ari zaizkigu. (Beste hurrengo baterako lagako dut gaur egun modan jartzen ari diren bidailiburuak buruzko aipamena, eta hariari jarraituz ezin utzi hemen inola ere aipatzeke arabiarrengan maisulantzatz jotzen den bidailiburua: «*A través del Islam*» XIV. mendean Tanger-eko Ibn Battutta famatuak idatzi zuena. Bestealdek, jakin izan dugunez laster argitaratzeko omen da Benjamin de Tudela, nafar judu ospetsuak idatzitako ibilaldien liburua. Euskalduna ote zen zorionezko nafar judu hau? Orain dela ez asko Camafeo deituriko bilduman azaldu da «*Cuentos egipcios*» liburua: aintzinako ipuiak dira era mitiko batetan esanak zeinetan errege, sazerdote eta faraoien istorioak kontatzen dizkiguten. Beharbada ez dira guztiz ongi eta trebeki itzuliak izanen baina aspaldiko gizakiaren ikuspuntu berria, gurekin kasik zerikusia ez duena, ezagutzeko aproposa deritzat. Ipuin zaharrena «*Oasis-eko gizonaren ipuina*» deritzana gutxienez orain dela 4.200 urte idatzia dago eta berriena, «*Bi anaien ipuina*» duela 3.200 urte izan zen asmatua. Eta erraza da bertan kausitzen gaureguno kritikoek bilatzen dituzten teknika moderno eta milagrosoak literaturgintzan.



Mohamed Chukri-k «*El pan desnudo*» liburuan bere bizitzaren berri eta seinale ematen digu, haurtasunetik hasi eta hogeiei urte bete zuen arte, bere Marruecos jaioterrian. Txomin Peillen-ek, aldiz, euskalduna izanik eta soldaduzka Algeriara egitera bialdurik, kontatzen dizkigu algeriarrek emandako pausuak, hasieran gutxienez, beren askatasuna lortzearen. Hots, Chukri-k, marrokiarra izanik, berari eta bere ondokoei Marruecos-en gertatutakoak azaltzen dizkigu. Peillen-ek, kanpotarra izanik, Algeria-ko giroa eta algeriarren bizimodu latza hurbiltzen digu une estu eta gogor haietan. Mende honen erdian jazotako pasadizuak ematen dizkigute bi idazle hauek, gutxi gora behera 40, 50, 60 urteetan pasatutakoak. Egitan bizitza garratza Chukriri tokatu za'ona: aita eroa hainbestetan kartzelan egondakoa, etxean miseria sufriezina, kaletan goseak jota lapurtzeko zorian aurkitzen den umearen bizimodua dugu. Oraindik txikia zelarik etxeratzen da aita gauero bezala zeharo horditua eta hasten zaie gogorki jipoindez betiko lez; ama da lehena krisioren egurraldia hartzen, umeak segidan. Azkenean Mohamed, ezintasunak ematen duen amorruaz, konturatzen da aita bere anaia Abdelkader hilik utzi duela. Biharamunean hasiko zaio Mohamed-i betirako bizimodu nomada eta ibiltaria nonbaitetik bizi behar denaren aginduan. Zilegi bekio edozein trikimailu hilgo ezpada: lapurretan arituko da, tranpa eta zikinak maisuki ikasi beharko ditu erabiltzen, noizpait dirdiratsu agertzen zaigun prostituzio eta drogaren munduan barrena linburtzea ez zaio larregi kostatuko, gaur egun kartzeletan usteltzen dauden pertsonen bakarrik pairatzen dituzten pena eta lazeriak ere ezagutzeko aukera aisa izanen du. Mohamed Chukri 1935ean jaio zen Beni Chiker herriska txikian, Rif-eko mendietan, Marruecos-en. 1942an bizitzera Tanger-a mugitzen da familiarekin. Espainiako gudalostetik ihes egiteagatik aita bi urtez atxilotzen dute. Mohamed handik Tetuan-era joango da bizimodu deseroso eta ankerira iraganik. 1956ean Larache-n ikasten hasiko da, idazten eta irakurtzen nahiko berandu ikasi ondoren. 1961ean maisu izendatzen dute eskola batean. Gaurkoz Tanger-en bizi omen da. «*El pan desnudo*» 1972an idatzia da eta Chukri-k baditu beste nobela, teatro lan eta ipuinak ere, oraindik argitaratugabeak. «*El pan desnudo*» arabieraz idatzia izan bazen ere ez da oraingoz bere hizkuntza berezkoan argitaratua izan, dakitenek diotenez, hain baita bizi, indartsu eta eraginkor erabiltzen duen hizkuntza bitxia. Askozaz arinago argitaratu nahi izan dute frantsesez, ingelesez eta espainolez arabieraz baino. Literaturgintzaren eredu klasikoari jarraiki hainbeste gauzatan liburu hau nobela pikareskoaren mailan sar daitekeela esan dezakegu. Aurreraxeago aipatuko dut zerbait gehiago pikareskari buruz, halaere, nobela hau lehen pertsonan idatzia dago, hau da, nobelaren egilea eta nobelaren protagonista pertsona bera da. Chukri-k berari gertatutako pasadizuak kontatuko dizkigu. Txomin Peillen-en «*Aldjezairia askatuta*» liburuan berriz egileak ikusitako gauzak esango dizkigu. Peillenek eta Chukrik gauza berataz ariko zaizkigu dena dela: bizitzaren miseria eta garratzasuna iparafrikatarrengan, nahiz Algerian zein Marruecos-en ere. Hona hemen Peillen-en liburuan bertako pertsonaia batek dioena: «*Gu ohituak gara. Gurean odolak izerdia balio. Ixurkia ixurki, horregatik ez dakigu xurien, rumi zoroen legean negar egiten; hori da gure indarra: esperantzarik gabe bizitzearena*». «*Aldjezairia askatuta*» liburuan ordea politika ikuspundua gertuagotik eta sakonago aztertzen da, pisu handiagoa baitu Chukri-ren liburuan baino. Nolabait zehaztekotan esanen nuke «*Aldjezairia askatuta*» dokumentu agiri bat dela, garaiko erreportaia bat. «*El pan desnudo*» berriz, nobela pikaresko bat era batean, baina ez idazleak

واين يو جيك

IASMINAREN MINAK



bere burutik asmatua, egitazkoa baino, hau da, berari gertatutakoa. Peillen-en liburua irakurtzearekin batera «La batalla de Argel» filma bururatu zait eta beste «dokumentu» +1batzu (nahiz eta nobelak diren): R. J. Sender-en «Imán» izugarria; Camus-en bizitza eta bere lehen lanak, «El extranjer» batipat; Goytisolo-ren «Mackbara»... Chukri-ren nobelarekin pikareskaren tradizioa heldu zait gogora. Pikareska txit berezia noski: Ipar Afrikan suertatua, mende honetakoa eta benetan idazleari gertatutakoa. Zenbait literatur mota oraindik bizitzan eta mundu honetan datzala esan nahi du horrek.

Lehengoan garia saltzen geundelarik Donostiako kalean nire adiskide bat eta biok hizketan ari ginen denbora pasa literatura zela eta. Lagun horrek esaten zidanez pikareska tradizioa ez da izan euskal literaturgintzan, agian zenbait pikaro baizik, eta aipatzen zizkidan Iparragirre, Etxahun eta abarren kasuak. Hala bada bedi baina egia ote? Ez al dugun guregan pikareska tradizio horren aztarrenik itauntzen zidan. Ez al dugu jaso pikaro klasikoan hazia? Orain-txe bertan gogoan ditudanetatik hementxe izan genituen bada pikaro famatu eta pertsonaia klasiko batzuk gure artean denboraldi luzea ematen: Estebanillo Gonzálezek esaten digu nola iritsi zen Tudelaraino, nola bertako angilak janez bapo-bapo geratu zen. Nonbait gehiegi edan eta Tafallara iristerakoan mandotik behera erori zen, han sendatu arte hamabost egunez iraun zuelarik. Iruñeara heldu eta nola ematen zituen egunak eta gauak jokoan bizitza askotan arriskuan jarritz. Gipuzkoara sartzerakoan, eguzki kiskalgarria zegoen egun batean, gaisotu zen sagardoa edan zuela medio eta bide osoa egin behar izan zuen oinez, prakak eskutan, kaka zeriola: «¿Pero qué menos me podía suceder con bebida cuyo propio nombre es zagardoa, que mal azagaya le tiren al ladrón que tal me hizo beber? Al fin, como en muchos reinos y señoríos me han dado emperatrices, reinas y damas de calidad muchas ayudas, de costa, en esta provincia la señora doña Zagardoa, marquesa del Real de Manzanares, me honró con hacerme ayuda de cámara y escudero de a pie, pues todo el camino fui a pata con los calzones sueltos y en las manos y haciendo a cada veinte pasos una parada». Donostiara ahuldurik heldu eta hogeitamar bat egun pasa zuen hemen soldadu batzuekin eta azkenean Flandeserako itsasontzian alde egin zuen. Euskalerritik zehar ibili zen beste klasiko famatu bat Marcos de Obregón dugu. Marcos de Obregón-ek kontatzen digu nola Bilbaon zegola horko emakume eder batekin, asko omen zeuden izugarri polit eta lirainak, harremanatzeko asmotan ibili zen eta pasa behar izan zituen estutasun eta larritasunak, euskaraz hitz egiten ziotelako eta bilbotar gizonezko gaizkile batzuekin topo egin zuelako. Bilbao eta Bizkaia utzi ondoren Gasteiz jo zuen. Handik Nafarroa aldera non esaten digunez lagun handiak egin omen zituen. Nafarroan zehar ere ibili zjtzaigun Robinson Crusoe ospetsua. Frantzia aldera abiatu nahi zuen Robinson Crusoe-k baina elurak zuri-zuri estali zituela mendiak eta Iruñean geratu behar izan zuen hogeitatu egunez. Orduko ibilaldiak kontatzen dizkigu, nola azkenean iritsi zuten pasatzea hiru otso eta hartzen handi baten erasoaldiak aguanta ondoren.

Hontaz aritu ginen lehengoan ene laguna eta biok. Ia guk ez al genuen (dugun) egin gaiztakeria franko nobela pikaresko bat osatzeko lain ala. Bestalde, Ipar Afrikako istorioak direla eta zergatik hain liburu gutxi (edo, ezta bat ere) euskaldunak han bizi izandako gertakizunei buruz? (Aipatzeke ezin laga inola ere Auspoa bildumak ateratako bertso liburua Afrikako gerratearen gainean). Egongo da bada hortik nonbait oraindik nahiko euskaldun Afrikako gerran ibilitakoa. Noizko horien kontuak? Erantzuna bihar goizean hamaiketakoa hartzeko garaiean.

Xanpun-i omenaldia Baldan

Urtarrilaren 23an eta urterokoari jarraituz Baldan ospatu zen bertsolariek antolatutako egun hau. Iaz Mugar-tegi bizkaitarra izan genuen omendua, aurten berriz, Xanpun lapurtarra, hainbat eta hainbat saiotan entzun ahal izan dugun bertsolaria.

*Jendetza haundiegirik bildu ez ba zen ere, ikustekorik franko bai baitzen egun horretan bazterretan, oso giro polita sortu zen. Ordu pare bat iraun zuen saio horretan makina bat bertsolari entzuteko aukera izan genuen (hogeita hemeretzi kantatu zuten). Gazteak nahiz zahar-
rak, iparraldekoak nahiz hegoaldekoak, han ziren gehientsuenak Xanpuni hain merezi zuen egun alai hura eskaintzeko asmoz. Euskal Herriko zazpi muturretakoak euskarak eta kantuak batzen gaituela, alegia.*



IPARRA ETA HEGOA XANPUNEN INGURUAN

Saioari hasiera emateko agur bana egin zuten zortziren bat bertsolarik. Bertsualeren bat ere izan zen, bere paper eta guzti tabladura igo eta bertso pare bat eskaini ziguna. Baina hutsune bat nabarmendu genuen, etortzerik izan ez zuten bertsolarien bertso idatziak falta ziren. Haláere, jakin dugunez, telefo-

noz omendu onen zuten batzuk beren ezinetorria adieraziz).

Agurrak egin ondoren lanean jarri zituzten. Gai jartzaile bezala Sebastian Lizaso eta Murua bertsolari gazteak aritu ziren, eta oso ondo aritu ere, era guztietako gaiak eta lanak jarri zituztelarik. Banaka, binaka eta hirunaka ere

kantatu zuten bertsolariek gai serioak nahiz txantxetakoak erabiliz. Puntutan ere aritu ziren azkenean gure bi gai jartzaileak, alferkerian zeudenik inork esan ez zezan, nonbait.

Ohitura den bezala, omenduari sari batzuk eskaini zitzaizkion bertso saioaren ondoren. Lehenengo Donostiako alkate den Alkainek, donostiar

guztien izenean. Alkat bertsolariak Ipar Euskal Herriko bertsolari elkartearen izenean. Sendoa argitaketak beste bat. Lazkanok hurrena bertsolari elkartearen izenean eta aipagarriena Xalbadorren alarguntsak egin ziona izan zen, elkarrekin plazarik plaza hainbat aldiz ibili zirenen seinale.

Sariak **jaso ondoren** Xanpunek berak, sentimenduz beterik eta begiak lausoturik, seiren bat bertso bota zizkigun denori eskerrak emanez.

DATORREN URTEAN, GARMENDIARI

Goizeko saio honi bukaera emateko datorren urtean omendua izango denaren izena eman zuten, Garmendia gipuzkoarrarena, alegia. Berrobiko bertsolariak berehala bota zuen bertso bat eskerrak emanez.

Baina guztia ez zen hemen amaitu eta berriketak Igeldoko Buena Vista jate-txean jarraitu zuen. Izenak dioen bezala bazen paraje ederrik ikusteko hantxe. Zeru urdin, itsasoa bare eta eguzki goxoa bete-betean. Barnean berriz, zer esanik ez, kantu eta bertso-rik ez zen falta izan bazkal ondorenean. Kantuetan, betiko moduan, iparraldekoen abots gozoak nagusi. Bertsotan, berriz, oraindik aspertu gabe nonbait eta bi txandatan kantatu zuten bertsolari gehienek. Lehenengo txandan Xanpunen ohoretan eta bigarreanean, datorren urtean omendua izango den Garmendia bertsolariari zorionak emanez. Gure aldetik ere Zorionak Xanpun eta mila zorion zuri Garmendia, eta datorren urtean ea makulurik gabe ikusten zaitugun zure omenaldian.

T. MANTEROLA



LAZKANOri honako gai hau jarri zioten: «Lau haurren ama gazte bat zara eta sendagileak kantzerra daukazula esan dizu».

Mundura pobre jaio
nintzanari esker
nere amets geienak
irten zaizkit oker
munduan gauz gozorik
ez dit eman ezer
horrenbeste neke ta
azkenik hara zer
sasoirik onenean
urdailean kantzer

Maite, nik jolasetan
ez nun egin barau
haur batzuk sortu giñun
eta hor daude lau
malkoaren intzetan

nabil egun da gau
normaltzat hartu arren
noizpait hil behar hau
amarikan gabeko
haurrak kezkatzen nau.

Agur nere senarra
bihotza betean
zer gurutze zuretzat
nik aldegitan
honek lotuko zaitu
bigarren katean.
Saia zaitea beintzat
al dan hainbatean
landaretxoak zuhaitz
egin bitartean.



LOPATEGI eta AMURIZARI, berriz: «Amurizari txapela lapurtu omen diote, eta gainera txapela horrekin Lopategi ikusi ote duten edo...».

Am.
Daukadan desgustua
ez da berriketa
neure txapel maitea
ostu didate ta
ikusirik beltz honek
dakarren kopeta
sospetxan nago berak
daukala gordeta.

Lop.
Ez uste lapurretan
ni jardun nintzela
Baltasarrek jarria
baitiat txapela.
Hark esan naiko zian
beste askok bezela
legezko txapelduna
aurten beltza zela.

Am.
Hemen ez gaituk ari
Baltasarren legez
epai maian sei gizon
hortxe zeuden juez.
Haiek emanda jantzi
nintuan txapelez
errespeto pixka bat
euki zak mesedez.

Lop.
Ezagutzen dizkiat
hor zeuden juezak
hire lagunak dituk
erdiak apezak
ontzat eman zizkiten
bertso aldrebesak.
Irabazlea nor den
herrian galde zak.

Am.
Konforme ez bahago
ijitu laguna
desafioa zegok
joko ezaguna
jar zak nai dukanean
plaza ta eguna
han jakingo diagu
nor den txapelduna.

Lop.
Udaberriak laister
joko du aldaba
plazaz plaza neurtzeko
garai onena da.
Baina juez mengelak
bazterrean laga
herriaren aurrean
probatuko gara.

Am.
Udaberri ta uda
urrun ez dirade
len ere ibiliak
gera parez pare
kontrario bezela
lagunak bai gaude
probatu nai gaitunak
deitu bildur gabe.

Lop.
Lagunak geralako
pozik egon hadi
bestela entzungo hituan
kristonak eta bi.
Tori eta eutsi iok
hire txapelari
baina tajuzko bertsoz
zerbitu Euskadi.

IGARTZABALEn gaia «Nahikoa lo egiten utzi ez dizun erlojuari».

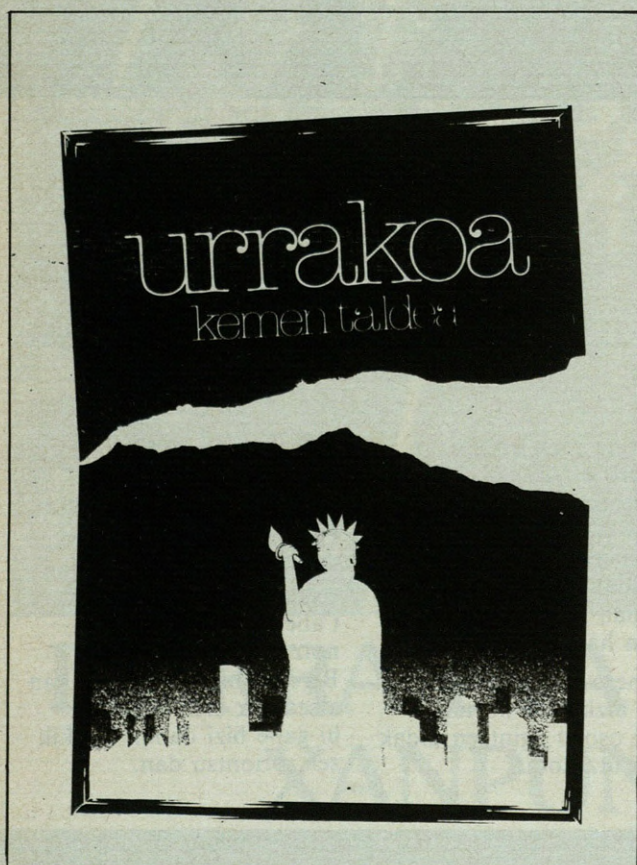
Txirriña joaz lenbizi
goizero esnaerazi
egun osoa hire mende
behartu diat bizi.
Ia aspertzen nauk hasi
ez didak egiten grazi
gizonan zerbitzurako sortu
t'egin haiz nagusi.
Egunero edo askotan
nere bizimodu hortan
egun osoan agintzen didak
ta ez utzi lotan

hiri ari nauk bertsotan
pentsatuaz une hontan
gorrotagarri haizela ezer
gorrotatzekotan.

Gogorra haiz pobreangan
esateiguk noiz lo ta lan
t'aberatseri esaten diek
noiz behar duten jan.
Berdina haiz hemen ta han
atsedenik ezin eman
hi gabe bizi danak etzekik
zer zoriontsu dan.



«kemen» taldearen espektakulu berria:



«URRAKOA»

ARGIA: Badirudi zuen ikusgarrian leku berezia daukala teknikak...

KEMEN: Nik uste diat teknika, izan dadin horretan ala beste gauzetan, ez dela lehen, sekulan lehen planteatu behar den gauza.

Gure aferan teknikak badik lekua: medio bat duk ikusgarria ahal bezain ontsa pasa dadin, ahal bezain indar ukan dezan... baina nik uste diat, hala ere, ikusgarrian lehen gauza dela barnian dena, mamia, emozioa, barneko sensibilita-

Txomin, sortzez Hazpandarra, Lekuinen da erakasle eta 26 urte ditu. Hazparneko Zurkaitza taldean lan egiten du kultur mailan eta bere memento galduak musikan edo idaz lanetan pasatzen ditu, hola, bere plazerraren dako. Gero, duela zombait urte ikusi dugu ere antzerki talde batean. Xan ezagutu zuen duela 10 urte, eskolan, eta geroztik beti elgarren lagunak gelditu dira. Sortzez Behaskainekoa, Xan ere erakasle da, Arnegin eta 29 urte ditu. Hunek bere eskapa bidea atxemaiten du marrazki eta argazkietan bere espresioaz tindaturik egiten ditu lan izigarri batzu. Txomin eta Peiok elgar ezagutu zuten duela 7 urte Mende Berri taldean eta hor nonbait sortu zen bien arteko laguntasun haundi bat. Duela bost urte eztabada batzu izan ziren taldean eta nahiko gaizki pasatu zuten. Taldeetik atera zirenetan gibelpen bat hartu zuten militante taldeari buruz. Peio, Mauletarra, 27 urte ditu eta Pau-en segitzen ditu bere estudioak. Txominek bezela, bere espresioa musikan eta ixkiriatuz, euskaraz edo zombait aldiz frantsesez, ez duelako oraindik aski menperatzen euskara.

Duela urte bat Beñat eta Marie Jeanne lotu ziren taldeari Peiok ezagutzen zituelako. Beñat, GUK taldean basista zen, baina geroztik, teknikazko gauzetan egin du bere bidea. Maulen bizi da Marie Jeanne-ekin, 30 eta 26 urte dituzte eta biek nahiko menperatzen dituzte teknikazko gauzak. Egun Marie Jeanne-ek Argiari buruz agertzen du zerbait lan. Berandu josi baldin badira ere taldeari bakotxak atxeman du hor bere lekua, bakotxak interesatzen zaion gauza. Peio, Txomin eta Xan-ek bazituzten aspaldi danik egindako lan batzu, xoko batean emanik. Baina zertarako egiten da lan bat ez baldin bada agertzeko itxaropen ttipi bat norberaren barnean? Duela hiru urte beraz elgarretaratu dira hiru lagun hauek. Garai honetan Itxaro Bordarekin elain (edo harreman edo errelazionetan) ziren eta honek eskeini zizkieten bere poema zenbait, ea zerbait eginen zuten? Baina lan honek ez zuen helbururik atxeman, eta duela urte bat berriz hasi ziren, beste modu batetara: oraikoan bost lagun dira eta KEMEN taldea izena dute.

Txomin, KEMEN taldean dago, eta harekin elgarritzeta bat ukan dugu.

tea. Hori guzia duk ikusgarria. Baina teknika behar duk jenden aitzinean gauzen pausatzeke. Azpimarratzen diat zeren uste baitut azken bost urte hauetan eginak izan diren gauzetan, Euskal Herrian, kondu hori beti baztertua izan dela,

edo gehienetan baztertua. Teknikalaria? Azken mementoan etortzen den tipoa, azken puntan bere materiala prestatzen duena... Teknikalaria? Ba, zombait galdegiten du? 200 libera? ba aski du... eta beti puxka bat... badakit... baztertua

ARGIA: Ez al diozue leku handiegia ematen teknikari?

KEMEN: Bixtan duk gure ikusgarria teknikari lotua dela, beste ikusgarriak bezela, bainan ez diat halere entzun nahi lehen gauza dela... Gure egiteko maneran ez dituk bi persona taulen gainean direnak: «Hala taldea Txomin eta Peio» eta beste hiruak. Hor taldea gituk bostak, eta bostak maila berean gituk: toki desberdinak baina maila berean. Beraz teknikazko gauzek beren lekua ditek eta kitto!

ARGIA: Zer esango zenukete gaiei buruz? Gai berririk eman al duzue?

KEMEN: Nik uste dut gure ikusgarrian diren gaie-tan ez dugula deus berririk atxeman. Uste dut kreazio-ne maila bost edo sei puntu haundien inguruan finkatzen dela, erran nahi baita: bizia, heriotzea, beldurra, amodioa, kalipua... inportanteenak horiek. Bainan kreazione pertsonal batean bakotzak badu helburuen espresatzeko manera eta horrek du, nik uste, kreazionearen aberastasuna egiten, bakotzak badugulako gure bizi personalari loturik, baditugulako gai horien aztertze-ko aberastasunak. Berezik nik uste dut gure ikusgarria horien inguruan itzulikatzen dela, guhaurek senditurik. Eta erran nezake gure esperientziari loturik memento honetan, orai, egun.

ARGIA: Esan dituzuen gauzengatik, pentsa genezake zuen ikusgarria lan berria dela...

KEMEN: Ez dakit gauza berria den ikusten dutalarik kreazionearen errealitatea, Euskal Herri tik kanpo, munduan... pentsatzen dut kreazione hori arrunt bizi dela. Gero pentsatzen dut ere hemen bizi izan dela. Etxahunek adibidez hain segur azken 10 urte hauetan kreatu ditu gauza bat baino gehiago eta aberatsago, bi-ziari buruz bere garai hor-

tan eta orai ere bizi ditugun gauzei buruz... beraz ez dut uste gauza berria dela hori. Gero zendako pentsatzen dugun gure gogoei? Azken urte hauetan beharbada, ez dakit nik, halako hertsitasun batean sartu garelako? Mentalitate aldetik? Kreazione aldetik? Edo kreazioneak gure itxuraren aldetik behar bada?

Edo nola agertzen den kreazione hori kanpañetan? edo sobera hetsi garelako beharrezko den kreazione batean? eta beste guziak ez direla inportantak... Behar bada horretan sartu gara. Lan hori agertzen badugu gaur duk ere puxka bat mementoko gure sensibilitatea agertzeko eta esplikatze-ko, dudarik gabe...

ARGIA: Jendea joaten al da ikusgarriak eta antze-koak ikustera? Zein jarrerarekin ibiltzen da jendea horrelakoetan?

Ni biziki konkretua nuk: nik erraiten diat, funtsean denek erraiten diuk, kantaldiak husten ari direla, jendea ez dela etortzen. Bada hemen Ipar aldean, eta hain segur bestaldean ere, jende kategoria bat, gizaldi bat, gure aitamen gizaldia ez dena gehiago edo gutti etortzen dena euskal ikusgarrietar, izan dadin kantaldi, antzerki ala ixtorio. Horiek errealitateak dituk.

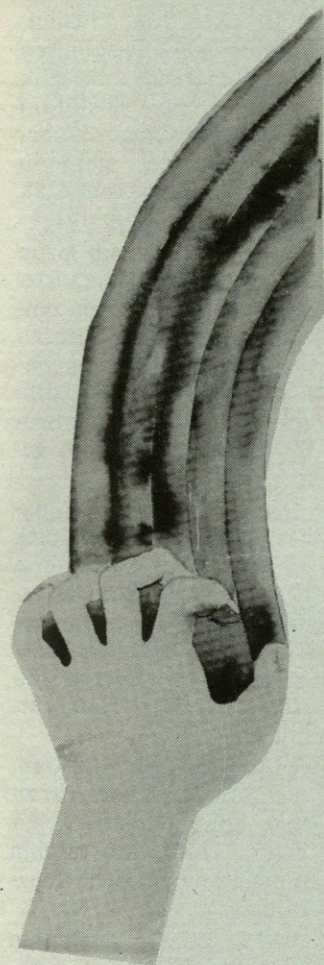


Nola explika: normala dea ba edo ez? Normala balin bada segi dezagun hola... Nik ez diat pentsatzen normala denik zeren nere esplikazionea, nik nerea, duk



kreazione maila behar dela Euskal Herrian, edo beste tokietan bere lekuan ezarri, bere berezitasuna ekar dezan. Nik nahi diat jendeak jakin dezan ikusgarri bate-tarat etortzen dela, eta ikusgarri batetarat. Jendeak ez zakik gehiago... Ez zakit ikusgarri baten ikus-tera joanen denez, ala mee-ting politiko baten ikustera eta ixtorio... Behar ditik gauzak garbitu, behar dik jendeari eman berriz enbeia elgarretartzeko, kantari batzuen inguruan edo an-terki baten inguruan edo marrazkilari baten ingu-ruan... Eta joan diton pux-ka ikustera, senditzera... Harekin zerbait mintzatzera... Behar ditek gauzek garbitu eta orduan, behar-bada, ohartuko gituk jendea berriz ateratu-ko dela ikusgarrietarat eta abar. Gero ez duk bakarrik proble-ma hori, jendeari buruz, nik erran nezakek kultur arazoari lotuak direla. Ba-dakigu jendeak telebixtaren aurrean kokatuak direla... akituak direla egun guzian lan eginik eta... ez ditek be-har bada enbeiarik ateratzeko ere... Behar diuk bes-te manera batean atakatu ere jendeari buruz, hori ere beharbada... Segura dena nere gustuko duk arrunt behar direla, beharko ditu-gula ideia berriak atxeman. Eta ohitura; hor, gure hertsietarik ateratu. Kultur mailan beharko ditugula ideia guziak ateratu ikuste-ko puxka bat nola mugi aintzina.

MIKEL ETA MIKELE



eta ondoan. Eta nik ez diat hori onartzen. Badakit guk gure esperientzia, horretan ohartu nuk zer lana eska-tzen den teknikariari, ma-terialaren prestatzeen, le-kuan sartzen, arrañatzen, pleatzen... Ez dituk bazte-rrerat uzten ahal diren gau-zak! Behar ditek beren le-kuan ezarri, konsideratu. Arrunt! Eta nik uste diat badirela Euskal Herrian, beste tokietan bezela, hor-taz edo maila horietaz (izan dadin soinu, argazkia, ar-gia eta beste asko teknike-taz) interesatuak diren jen-deak, eta arrunt gogoz la-nean arizan nahi dutenak. Arizan nahi duten jendeak badirela...

SEVILLATIK GURE PANTAILETARA (2)



Ikusi ondoren berehala ahaz ditzakegun filmeak alde batetara utzirik, eta lan interesgarri batzuen aipamena kajoian gordez, ez bait dira, oraingoz behintzat, hemen estreinatuko, merkatal edo intelektual zentzu batetan harrera on bat izanen duten filmeak aztertzen saiatuko naiz.

«HILTZEA ERRAZA DA, ZAILENA KOMEDIA ON BAT EGITEA DA».

Bi izan ziren komedia arloan Sevillako arratsalde epelak alaitu zituztenak:

MI AÑO FAVORITO.- Z.- Richard Benjamin. akt.- Peter O'Toole; Mark Linn-Baker; Jessica Harper.

Lortutako umoreko komedia bat dugu hau. Gaia 50. urteetan kokatzen da, telebista estudio batetan. Stan «king» Kaiser-ek zuzentzen duen show-era Hollywoodedeko urrezko aroko aktor ospetsu bat (Alan Swan) iristen da, emanaldi horretan lan egin behar bait du. Bere ardozaletasunagatik, denok po-

rrot eginen duela espero dute eta situazio hori ebizatzearen, bere miresle baten ardurapean uzten dute.

Elkarrizketa eta begi gag gehienak gidioan ondo sarturik daude. Richard Benaminek, bere lehenengo filme honetan, omenaldi bat eskeintzen dio zinemari. Alan Swanen pertsonaiak Errol Flynn-en bizi-tza gogora ekartzen badigu, ezin dugu ahaztu ere bukaerak ba duela zer ikusirik Stanley Donenen «Siempre hace buen tiempo» filmearekin.

Komedia honetan ere

aktore famatuen bakardadea eta bizitza pribatuan duten askatasuna eza aztertzen da, baina melodramaren arriskueta erori gabe, batzuetan bera igurtzi arren.

Filme honek ez du zinemaren historian toki berezi bat lortuko eta ez du gainera beste komedia batzuk duten zentzu kritikorik, baina ikuslegoa irriparrez eta alai atera daiteke zinetokitik. Hori izan da, ene ustez, Benjamin-en prentzio bakarra.

EL MARQUES DEL GRILLO.- Z.- Mario Monicelli. Akt.- Alberto Sordi, Caroline Berg, Paolo Stoppa.

M. Monicelli (Erroma-1915), Risi, Comencini eta E. Scola-rekin batera, Italiako komediaren oinarri bat kontsidera dezakegu gaur egun. Zenbait kritikok ez diote zinema moeta honi duen garrantzia eman, Italiako zinema bizatitan banatzen bait zu-

ten: Alde batetik, «maiusen» lanak zeuden: Visconti, Rosellini, Fellini, Antonioni eta Pasoliniren filmeak alegia, eta bestetik beste denak, «Telefoni bianchi» deituriko komediaren eskemak gainditu arren, herri komediak zuen garrantzia ukatuz.

Hala ere, Italiako gizon arruntaren pentsakera isladatuz, bere moralaren zentzua azpizulatzeko duen zinema moeta honen balioak onartuak izan dira azken urteotan, Frantziako kritika zela medio gehienbat.

(Bestalde, ez dugu nahastu behar zinegile hauek lortzen duten karikatura, beste italiar batzuk eta Espainan hain zuzen Lazaga edo Ozores bezalako zinegileen errealtatearen faltsutasunarekin. Hau garbi!)

Monicelli-ren kasoan, Steno-rekin 9 filme egin zituela kontutan hartu behar dugu, Totó aktorearekin filme asko egin zuela ahaztu gabe.

Monicelliren zinemaren helburua ikuslegoa jostaraztea da, baina bere gizar-tearen azterketa kritikoa baztertu gabe, 40 titulo baino gehiago duen filmografian ikus dezakegunez. Filme batzuk azpimarratu behar banitu, «Guardias y ladrones» (1951), «Rufufú» (1958), «La gran guerra» (1959), «Queremos los coroneles» (1972) eta «Habitación para cuatro» (1975) aipatuko nituzke, agian ezagunenak direlako.

Hemen azertu nahi dugun filmearekin hasiaz, Grillo-ko markesa Erromako pertsonaia bat dugula esan beharra dago, gure Fernando Amezketarra antzekoa, baina beste inguru batetan kokatua, du-darik gabe, parregurezko historia eta hamaika kontakizunen arrazoin eta oinarria izanik.



Lindsay Anderson's **BRITANNIA HOSPITAL**



Pertsonaia bazegoenez gero, zinegilearen lan bakarra bera bersortzea zen, A. Sordiren nortasuna eta herri harreraz baliatuz.

Filmea Pio VII. Aita Sainduaren denboretan kokatzen da, markes hau noblezia beltzaren bazkide bait zen (Aita Sainduaren Ganbara izkutu-xtoa).

Frantziarren etorrera eta Vaticanoko erorketak (Pio VII.-a preso hartu zuen Napoleonen harmadak) filmearen ingurua osatzen dute. Barrundik, filmean zehar murgilduz, markesaren familiarekin topo egiten dugu.

Ez da berea inoiz kritika sakon bat izanen, baina, pintzelkada bakoitzean, zehaztasun batetaz, pertsonaia bakoitzaren nortasuna definitzen digu, giza satira bat lortuaz.

Hor daude, esate baterako, Eliza, fedea, justizia, erregimen zaharrari eta errealitateari ezin eutsiaz dabilen bere familiari egiten zaizkion maisukeriarik

gabeko kritikak.

Filmea, luzea izan arren, ez da inoiz astuna gertatzen, Monicellik erritmoa eta gag guztien giroa primeran bereganatzen dituelako. A. Sordiren lana, filme honetan, zoragarria da.

BRITANNIA HOSPITAL.- Z.- Lindsay Anderson. Akt.- Malcolm Mc Dowell - Leonard Rossiter, Graham Crowden.

Egia esan, ene zalantzak izan ditut filme honen aipamena lerro hauetara ekartzeko, ez bait da oso ondo akoplatzen zinema moeta honen eskematara.

Dena dela, ez naiz ni gainera mugarik jartzera ausartuko, Andersonek (1923), Oskar Wilderen hitzak errepikatuz («Pentsatzen dutenentzat bizitza komedia bat da eta sentitzen dutenentzat tragedia bat»), gertaera batzuk absurdora eramaten dituenean, umore eta irudimenari biderik itxi ez diezaiegun.

Gaia Britannia Hospital-ean kokatzen da. 500 urte

funtzionatzen egon ondoren, Hospitala handitzeko eta modernizatzeko ordua iritsi da. Alde berria inauguratzeko errege familiako bazkide batzuk iritsi behar dute, baina Hospitaleko langileak greban daude eta kalean manifestatzaile batzuk Hospitaleko ingurua okupatu dute.

Bestalde, barruan, sendagile bat (Graham Crowden) transplante iraultzaile bat prestatzen ari da. Gai hauen inguruan, «IE»-en egileak lotsagabekeriak beterik dagoen filme bat lortzen du. Protokoloa, sindikatoen ekintza eta negoziaketa bereziak, manifestaldiak, Zientziaren (horrela, handiz) eragina eta gezurra, dena hankaz gora jartzen du, superzerebroak «Nola antzematen duen Jangoikoarekin...» erruz errepikatzen duen bitartean. Diska hondatu egin da.

«Free zinema» zahararren ordezkari honen errua, ene ustez, sakondu gabe denarekin sartzea izan da. Eta badakigu, kritika zati-

ka ematen denean...

Hala ere, oso filme interesgarri deritzait, eta, zinetikitik inor konbentzitura aterako ez dela jakin arren, zalantzarik gabe, hori ikustea gomendatuko nuke.

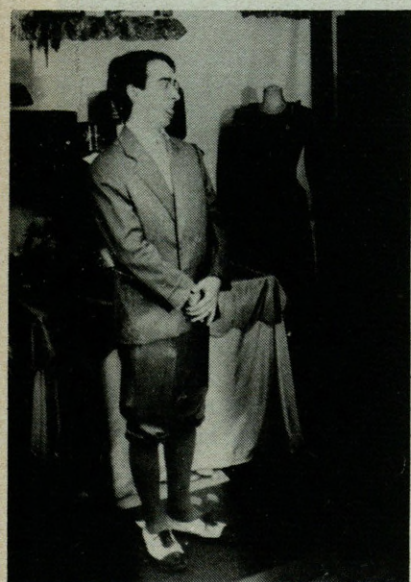
Azkenik eta Sevillako kronika hau luzeegia ateratzen ari zaidanez, arrazoin batengatik edo beste-gatik interes bat izan dezaket filmoen tituloak aipatuko ditut, kritika estreinatzen direnerako utziaz: Sidney Lumet-en «Trampa mortal»; Wolf Gremm-en «Kamikaze 1989»; Daniel Vigne-ren «El regreso de Martin Guerre»; Skolimowski-ren «Moonlighting»; Adolfo Aristarain-en «Tiempo de revancha», eta azkenik, kritikaren saria jaso zuen G. Miller-en «El hombre de Río Nevado».

Bukatzeke, Wim Wendersen azken bi filmeek duten garrantzia kontutan harturik, datorren astera-ko utziko ditut.

Xabier PORTUGAL

falta zitzaiguna: KRISEILUREN «FALTA ZITZAIDANA»

E. OLASAGASTI
M. ANTZA



Joan den astean agintzen genuena betetzera gatoz. Gaurkoan Talde Marroi batekin gatozkizue, ez dira profesionalak ez eta amateurak. Asmotan ideia ederrak gero gauzatzeko momentuan zailtzen dira. Bestetik ez dira berriak asuntu honetan, baina sekretu handiren bat dago hor, zeren ez dute horretaz hitzegin nahi izan. Beraien artean gauza bati eta besteari buruzko eritziak ez daude oso argi eta nahiko lan izan genuen taldeko batekin hizketan, besteen erizpideak kontutan hartu beharrez. Baina uste dugu Joseanek esandakoak gezurrak ez direla behintzat, eta bere hitzak ordenatu ta gero hona hemen antzerkiari eta beste batzuei buruz botatakoa.



Ezberdintasuna

ARGIA.- Hasten ari den antzerki talde bat zarete-nez, nola gauzatzen da zuengan profesional eta amateur izatearen eztabaida?

Kriseilu.- Beno, gure historia kontatuko dizuet. Gure azken helburua noiz-pait talde profesional izatea da, antzerkiaz bizi. Bitartean ez gara talde amateur bat, askotan amateur-tasun hori ongi pasatzeko bezala ulertzen bait da; guk zerbait gehiagoren gaitik egiten dugu. Profesional izatera iritsi nahi dugu, baina muga bat dago, duro bat ere ez edukitzea. Orain horretan ari gara...

ARGIA.- Beraz, zuen-

Fitxa Teknikoa

«Falta Zitzaidana»; KRISEILU taldea; antzezlariek: Belén Cruz, Josu Galarraga, Cristina Manterola eta Jose Angel Roig; tekniko: Santiago Manterola; musikariak: Iñaki Salvador eta Txema Ariztimuño. Neurriak: zabalera, 6 m.; altuera, 2,5 m. eta sakonera 4 m.

Argi indarra: 220 V eta 4.000 watt

Telefonoa: 45 72 89 (Josean, 2etatik- 3, 30 etara)

gan ezberdintasuna ekonomikoa besterik ez da...

Kriseilu.- Noski baietz, guk nahi duguna hemen-dik denbora batera dirua ematen diguten lan batzu edukitzea da... Lehengoan egon ginen eztabaidatzen pausua bapatean eman edo piskanaka egin. Dena dela, iritsiko da eguna dirua lortzen dugunean,

punba! egin egingo dugu-la. Baina guzti hau nahaspila bat da: profesionalak direla, amateurak direla... gero badago izendatzeko beste era bat: marroiak; hau da, ez profesionalak eta ez amateurak direnak. Gu talde marroi deritzoten horietako bat izan gintezke...

ARGIA.- Baina zuek

ez dezakezue profesionalekin lehiatu, noski produktuari begiratu gabe, beste baldintzengatik... banaketa arazoengatik.

Kriseilu.- Ez noski, une honetan, hasi berriak garenez, gure helburuak oinarritzeko dira. Lehen montai burutu dugu eta lehenik kaleratu nahi dugu. Esan daiteke arnasaldi batetan gaudela; ondoren borrokari beti ekin beharko diogu, aktuzio bilatzeari.

ARGIA.- Hor dedikazioaren arazoa ere badago.

Kriseilu.- Beno, hasteko nere ustez profesionala kobratzen duena da, azpiegiturarena, zirkuituena eta dedikazioarena kobratzen den diruaren menpe dago... beno, hitza nahiko

fuertea da. Guk orain azpiegitura etabar montatu nahi bagenu ere ezin genezakeen, ez bait daukagu denborik.

ARGIA.- Beraz, dedikazioa da, ezta?

Kriseilu.- Noski, hori gero dator; konpensazioa positiboa balitz denbora gehiago emango genueke honetan, geure zirkuituak montatuko genituzke, ez hemen bakarrik, baita kanpoan ere. Neretzat argi dago arazoa ekonomikoa dela funtsean; zure lanak baliorik duen edo ez...

Haur antzerkia altxor bat?

ARGIA.- Antzerki mundu barnean, haurrentzat egiten dena «komodin» bat izan da, besterik egin ezin denean egin ohi da. Gaur egun berdina gertatzen al da? Zuen kasua hori da?

Kriseilu.- Ez, gure kasua ez da hori... Kalera irtezen garenean haur antzerkiaz hitzegiten dugu, baina talde barnean ez. Hitzegin daiteke haurrentzat soilik egindako antzerkiaz eta baita mundu guztiarentzat egiten denaz; guk azken hori egiten dugu, haur eta helduek ere ikus dezaten moduan. Erabilitako hizkeragatik badago haurraren ganako begirunea. Montatzeko gauden beste espektakuloan badago ideia zehatz bat haurrekin bakarrik funtzionatzeko, bertan persona heldua ikusle soil izango da. Baina ez dezakegu haurrentzat soilik egindako espektakuluaz.

ARGIA.- Errazagoa al da haurrentzat antzerkia egitea? Zergatik egin zenuen aukera hori antzerkia egitea erabaki zenuten uean?

Kriseilu.- Espektakulu bat sortzeko momentuan sailtasunak berdin agertzen dira bi antzerki moeta

horietan; haurrak eta helduak eskatzen duena ezberdina da...

ARGIA.- Zer da, haurra koloreekin eta errazago engainatu daitekeela?

Kriseilu.- Beno, hori litekena da, baina ez da gure asmoa haurra engainatzea... nahiz eta teatroa berez engainoa izan.

ARGIA.- Agian hitz egokiagoa txunditu edo, hobe, harritu litzateke...

Kriseilu.- Bai, hori, jar ezazu harritu. Non genbiltzan? A, eskakizunetan... Nire ustez bi eskakizun erabat ezberdinak dira. Haurra zentzu batean oso kritikoa da, nahiz eta berak zuzenki ez esan, norberak badaki noiz aspertu den haurra. Agian, beraiekin akatsek garrantzi gutxiago daukate, ondorioek helduekin daukatenarekin parekatuz ez dutelako halako traszendentziarik.

ARGIA.- Bada, aukera horregatik izan zen?



Kriseilu.- Ez noski, arazo ekonomikoa ere hor zebilen. Gaur egun haur antzerkiaren zirkuituak zabalago daude. Eskoletatik deitzen zaituzte... Helduen antzerkian arriskua handiagoa da, dirutan sartu behar duzu (antzokia, takillaia, etabar) kristonak. Bestetik konfidantza gehiago ematen digu haurrentzat antzerkia egiteak, esperientzi gehiago dugu arlo honetan...

Horrela izan zen...

ARGIA.- Nola sortu zen taldea?

Kriseilu.- Interes berdintsuak genituen lau pertsona bildu ginen, aurretik esperientzi piska bat bage-nuen, eta hortik aurrera... Orain dela pare bat urte edo izan zen.

ARGIA.- Nola hasi zintzen lanean...?

Kriseilu.- Denbora honetan haur espektakulo hau montatzen ibili gara; bainan kontuan hartu be-

har da lokalarekin sekulako arazoak izan ditugula. Gaur egun, oraindik udalletxeak lokale bat eman diezaigun zai gaude. Dirua guk geronek aurreratu behar izan dugu materiala lortzeko eta oso baldintza txarretan aritu gara. Gauza gehienak hor zehar lortutako gaiekin egin ditugu.

ARGIA.- Sar gaitesen egin duzuen lan horrekin, zuen produktoarekin...

Kriseilu.- Beno, lanaren aurrean lehen planteiatu genuena gu pedagogoak ez garela izan zen, eta izateko asmorik ere ez. Guk nahi genuena haurra antzerkira joan, eseri eta ongi pasa zezan zen. Haurra antzokira joatean, gustagarri izango zaion zerbait aurki zezala.

ARGIA.- Zer kontatzen duzue antzerki lan horretan?

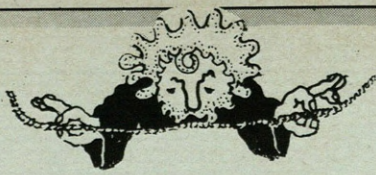
Kriseilu.- Dendari baten istorioa da. Emakume honen dendara pertsonai ezberdinak doaz. Batzu zerbaiten bila eta beste batzu erru batez sartzen dira. Guztiek, dendatik irteztean, guk «fantasia» deritzegun gauza edo traman-kulu batzu eramango dituzte: kontrabaxu oinaduna, etabar. Dendariak penaz utzi dituen gauza horiek dendara bueltatzen dira obraren amaieran, Dendariak bere «fantasia» propioa ateratzen du eta guztiak dantza eginez amaitzen da.

ARGIA.- Zein hizkuntzetan egiten duzue...?

Kriseilu.- Preparatzea gazteleraz izan zen, bainan orain itzuli eta bietan ematekotan gara.

ARGIA.- Beno, baduzue lan bat prestatua eta orain?

Kriseilu.- Ba ondoren, lanean jarraitzekotan gara. Denbora dugula ikusiz berriro ekin diogu lanari, beste lan bat sortzekotan dago. Oraingo hau kalera-ko ere izango da.



GAIZKI ESAKA

- Aizan Miren! Jakin al dun Koldo hiregatik gaizki esaka ari dela?
- Eta ulertzen al zaio?

HAN ETA HEMEN IKUSI ETA ENTZUNDAKOAK

- Arrantzale on, bi beltz eta noski bat.
- Faszismoa nahikoa da (Basta de fascismo)
- Haratuzte orokorra (abstención general)
- Errealak gol bat sartu ondoren: Es-te-ban! Es-te-ban!
- Zer doa! (Qué va)
- Lehengusua egiten ari zara (Estás haciendo el primo).

«WINSTONS» SUELTOAK

- Sartzen da neska bat taberna bate-tara eta esaten dio kamareroari:
- Aizak! Ba al duk «Winstons» sueltorik?
 - Ez, ba, ez dugu izaten.

Hurrengo egunean berriro azal-tzen da eta berdina galdetzen dio.

Eta horrela azteguztian. Kamareroa eulitu/moskeatu egiten da eta nagsiarengana doa. Azkenik nagusiak:

– Beno ba joan zaitez estankora, hiru edo lau erosi, eta etortzen de-nean sal iezazkiok.

Hurrengo egunean sartzen da be-rriro neska eta esaten dio:

– Zer, ba al dituzue «Winstons» sueltoak, azkenean?

– Bai, baditugu, zenbat nahi ditu-zu.

Eta neskak:

– Emaizkidak hogei!

MEXIKON GERTATUTA-KOAK

- Aisak, manito! Atsegin al saiskisu loreak?
- Bai, asko!
- BANG; BANG. –Bihar sorta bat eramango disut.

– Aisak manitooo! Senbat pisa-tzen dusu?

– Hirurogei kilo.

– BANG, BANG. –eta berrogei ta hamar gramo.

IKERLARIA ETA ARMIAR-MA

Ikerlari bat ikerketak egiten ari zen Afrikan armiarme bidez. Hartu zuen lehenengoa eta hanka bat kendu ondoren esaten dio:

– Zatoz nigana (eta armiarma hurbildu egin zitzaien)

Gero beste bat kendu zion eta esan zion:

– Zatoz nigana (eta armiarma be-rriro hurbildu egin zitzaien).

Honela, hankak banaka-banaka kentzen jarraitu zuen bat ere gabe utzi zuen arte. Orduan ikerlariak esan zion:

– Zatoz nigana. Eta armiarma ez zitzaien hurbiltzen).

Ikerlariak bere ohar-liburua hartu eta honela idatzi zuen:

– «Armiarmari hanka guztiak kentzen badizkiozu gorra bihurtzen da».

SOINEKO GORRIA

Neska bat kalean zehar doa paseo bat ematen soineko gorri batez jan-tzirik.

Halako batetan, beti ziria sartzea gustatzen zaien bi mutil horietako batzuen ondotik pasatzea tokatzen zaio:

– Aizan! Soineko gorri horrekin, zezen batek ikusten bahau.

– Ba orain bertan hire aitarekin gurutzatu nauk eta ikusten duk, ez zaidak ezer pasa.

ELETRIZISTA BERRIA

Joxemielek nahiko lan bazuen, eta alde batetik bestera joateko bere konponketetan languntzaile bat hartu zuen. Laguntzailea oso trebea ez, eta gauzarik sinpleenak ere era-kutsi egin behar izaten zizkion.

Halako batetan Joxemieli kotxe-ko intermitentea aberiatu zitzaion eta konpontzen ari zela.

– Aizu Pello! Begira ezazu ea in-termitenteak funtzionatzen duen.

– Orain bai! Orain ez! Orain bai! Orain ez!



IZARREKIN IZKETAN

Joxe Mari Arrieta

Ernanin 1983ko Urtarrillak 13

1

Begira egona naiz
bart goiko zerura
biotza zabalduta
izar ingurura;
orain bertso batzuek
datozkit burura
baiña ezin agertu
aunditasun ura.

2

Izar guztiak eder
guztiak garbiak
baiña batek deitu dit
arentxen argiak;
gero ondorenean
itxirik begiak
izketan jardun dira
biotza ta biak.

3

Orra izartxo arek
andikan ziona:
«Munduaren jokera
gaur ez da ez ona
gizartean nagusi
diru eta sona
eta morroi arlote
zu berriz, gizona».

4

«Itxita daukazute
nortasun atea
geienak eten ezin
dezuten katea,
oso ezberdin dira
itzez esatea
ta garai eltzean
gizon izatea»



5

Zuk ulertzen dituzu
munduko larriak
zorutzen egon dira
nere belarriak;
ase eziñik nabil
gose-egarriak
zer ote du sendagai
biotz elbarriak?

6

Danok gabiltz munduan
danok aren eske
izar gu zoriontsu
izan algindezke?
askotxoren bizitza
ez su eta ez ke
gizarteko katetik
gaur nor dabil aske?

7

Nundik nora ordea
orrenbeste zentzun
izketa berdiñikan
ez det iñoiz entzun,
biotzak galdetuta
zuk nola erantzun!
egiaren orma da
itz aien oiartzun.

8

Zeñen elkarrizketa
gozo ta leguna
izarra eta biok
bart egin deguna,
egia zion beti
ura zan laguna!
Ai argitu ez balu
oraindik eguna!

9

Nerekin nai zinduzket
eta bazoaz ai!
lagun gabe biotzak
tristura du usai,
bakardade beltzean
nor bizi da lasai?
arratsean agertu
emen naukazu ai.

10

Leiopetik datorren
aizearen otsa
beti ez da gertatzen
izketa arrotza;
zu etzera gogorra
ez etzera otza
izkuntza orren berri
dakizun biotza.

EUSKALTZAINDIA, ZER HINTZEN ETA NON HAGO

Jexux IJURKO

Herri honetan gauza gutxi gelditzen da oraindik zikinik gabea, ia esan daiteke herri honetan ez dagoela kuestionaezinik. Halere beti omen dago exzepziarik eta haseratik emandako lege horren exzepzioa gure artean Euskaltzaindia dugu antza. Luma asko eta asko zorroztu ditu gure kritikarako zaletasun edo grina bareezin horrek, baina ia inork ez du izan ausardiarik («ia» hori ipini dugu badaezpada) Euskal Akademiaren kontra altxatzeko. Norbait aipatzekotan Euskerazaintzako kontrakademiakoak aipatu behar, baina aipatuagatik besterik ez.

Areago, Euskaltzaindiaz hitzegiteko beldur da jendea, zergatik ukatu. Ausartenek zer edo zer komentatuko dizute han hemenka eta transzendentziarik gabeko solasaldietan detailetxoak kritikatu ez etabar, baina eskatzen badiozu papertxo batetan idatz dezaten edota mahai-inguru batetan defenda dezaten atzera joko dute honako edo harako aitzakia eman. Bai, jendea Euskaltzaindiaz hitzegiteko beldur da.

Baina okerrera da gauzarik ebidenteekin ere mutis orokor bat egon ohi dela beti Euskaltzaindiarekin. Ez da inongo sekretua herrialde guztietan kontserbadurismoaren habiak izan ohi direla Hizkuntzaren Akademiak, Espainian, Frantzia eta baita Filipinetan ere. Kargu bitalizioen bidez funtzionatzen duen instituzio bat beti izango da edozein berrikuntz saiotarako Txinako murraila baino igaroezinagoa (Erromako Eliza lekuko). Belaunaldi-arrazoi garbienengatik, beraz, normala litzateke Euskaltzaindia bezalako instituzio bat aurrerazaletasunaren panazea ez izatea. Beraz ez da bekatu handia hala dela esatea.

Gertatzen da Euskal Herrian —gauza guztiak bezala— Akademia baten eginbeharrekoa ere bestetan baino nahasiago ageri dela, eta askotan zaila egiten dela jakitea ere zer gauza diren Euskaltzaindiaren funtzio eta zer gau-

za ez. Gerraondoan izan zen Euskaltzaindiaren bizkortze bat eta ez litzateke gaizki aztertzea zergatik gertatu zen: batez ere, belaunaldi gazteagoak —eta dinamikoagoak ondorioz— sartzeko «euskaltzain urgazleen» formula asmatu zelako. Haren ondorioz euskara batzearen lana aurrera eramanez ahal izan zen, eta ohizko funtzionamendu burokrataren barnean posible ez zitzakeen helburua bete ahal izan zen.

Gaur egun, berriz ere, garai batetako dinamika antzuan erori da Euskaltzaindia, eginkizun leuzkakeen lanak burutzearen antolatze ahalmenik ere ez duela. Esate batera, zer gertatzen da euskararen batasunean bide erdian geratutako erabaki guztiekin?

Zergatik ez da aurrera jo egun batetan hain arin eta zuzen ibili zen prozesua? Erantzuna airean dago, baina garbi dagoena zera da: gaur egun euskalari batzuren biltoki baino deus ez da Euskaltzaindia. Eta garbi dago funtzio horrekin besterik gabe ez dela betetzen gaur egun euskarak akademia bati eskatzen dion eginkizun guztia. Zeren sintaxi mailan, lexiko mailan, aditza mailan, eta hainbat eta hainbat gaitan ez bait da batere aurrerapenik eman Euskaltzaindiaren baitan azken urteotan. Kasualitatea? Dударik ez dago azken aldi inoiz ez dela ibili gure Akademia orain bezain motel, orain bezain burokrazian harrapatuago.

Euskaltzaindiak daukan organigrama eta komisiio-arbola konplikatuak behar bezala funtziona dezan eta euskarak behar dituen fruituak eman ditzan, zer dago egin beharreko? Euskaltzainen kopurua zabaldu? Edo erabaki politikoen arazoa al da oinarrian dagoena? Zeren ez gara hemen hasiko ez dakit zein jaunari zein eroso egiten zaion Euskaltzaindiaren ordezkaritza postu politiko gisa erabiltzeko, edo Euskaltzaindiak zenbait gaitan Eusko Jaurlaritzari egindako konzesio lotsagarriez. Guzti horretaz txaskarrilo gehiegi dago zerbait sano ateratzeko, baina egia da ere Euskaltzaindiko botere izkutuen mafia ezagutuko den egunean misterio asko eta asko argitu egingo direla bat batean.

Garai batetan eman ziren erabakiak behar genituen bezalaxe, oraindik ere zenbait puntutan Euskaltzaindiak bere erabakiak hartu behar ditu, eta hori da bere funtzio pisudun bat oraindik ere. Lehen hartu baziren, aztertu behar genuke orain zergatik ez diren hartzen. Azkenik, eta bukatzeko, konsziente izan bedi Euskaltzaindia prozesu horrekin aurrera jotzen ez duen bitartean, zenbait sektoreen martxaren erritmoa frenatzen ari dela halabeharrez —nahita edo nahi gabe—.

Ekin eta jarrai.

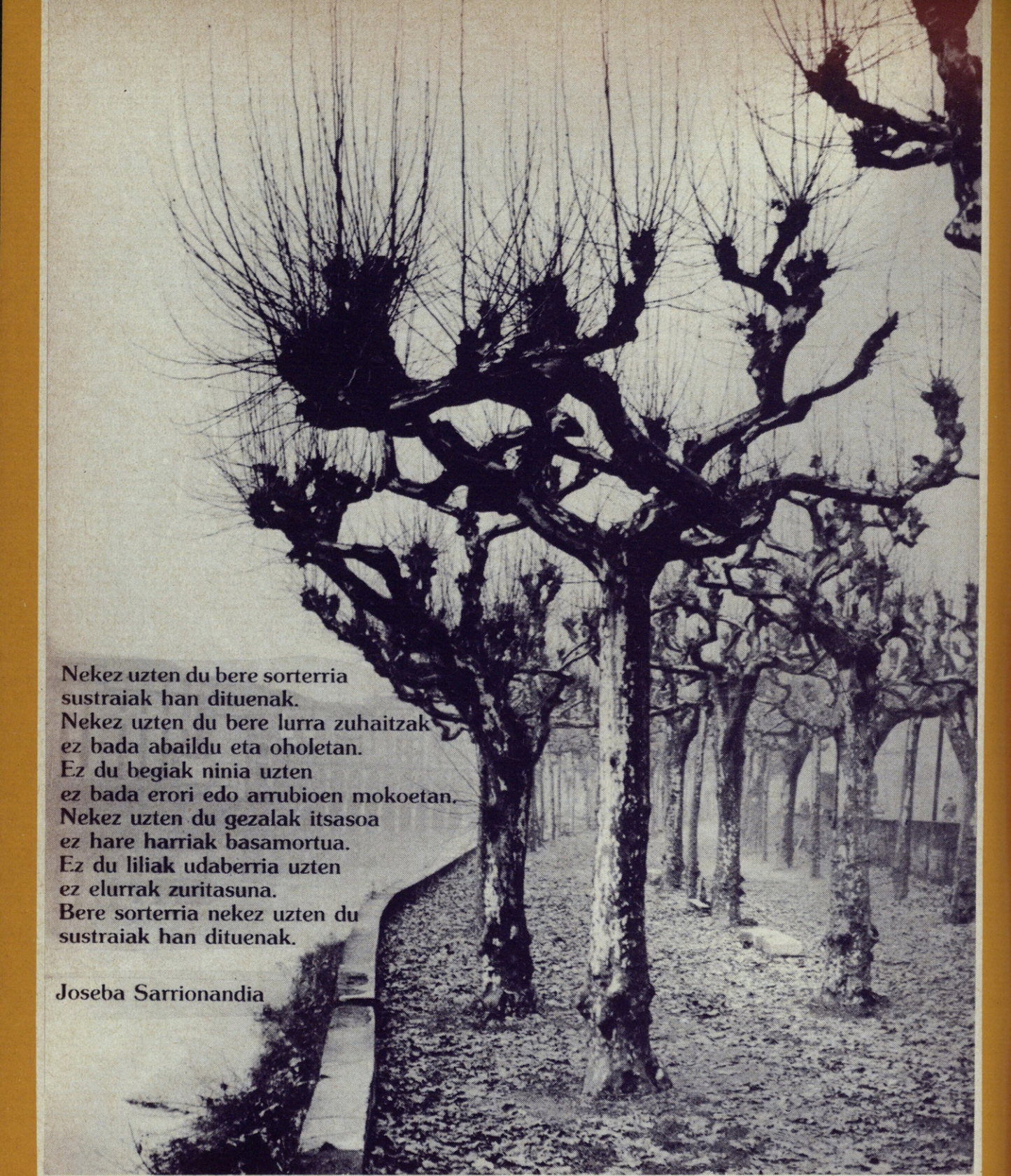
GIPUZKOAREN SERBITZURAKO

Gipuzkoar guzien serbitzurako dagoen Donosti Aurrezki Kutxa, lanabes teknikurik aurreratuenaz eta bere langileen egokitasunaz, nola profesioz ala gizatasunez, baliatzen da. Guztien aurreztearekin Gipuzkoarentzat etorkizun hobe bat eraikitzeko asmoz.



Caja de Ahorros Municipal
Donosti-Aurrezki-Kutxa





Nekez uzten du bere sorterrria
sustraiak han dituenak.
Nekez uzten du bere lurra zuhaitzak
ez bada abaildu eta oholetan.
Ez du begiak ninia uzten
ez bada erori edo arrubioen mokoetan.
Nekez uzten du gezalak itsasoa
ez hare harriak basamortua.
Ez du liliak udaberria uzten
ez elurak zuritasuna.
Bere sorterrria nekez uzten du
sustraiak han dituenak.

Joseba Sarrionandia

ARGIA ZABAL DEZAGUN